

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ

1. บทบาทสื่อมวลชน ช่วยในการประชาสัมพันธ์ ทำให้มีภาพลักษณ์ที่ดี คนทำงานได้รับเกียรติ ความภาคภูมิใจ
2. การดูงานจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ผู้นำตั้งใจทำงาน และมีผลงานมากขึ้น
3. การตรวจสอบจากหน่วยงานรัฐ และคณะติดตามประเมินผลภาค ทำให้องค์กรชุมชนมีความระมัดระวังมากขึ้น
4. ความร่วมมือจากภาครัฐ มีทั้งเป็นปัจจัยหนุนเสริมและเป็นอุปสรรคด้วย
5. มีภาคีจากภายนอกเข้าไปสนับสนุนหลายองค์กร

ปัจจัยที่ยังคงเป็นอุปสรรค

1. เงื่อนไขของธนาคารโลกที่ให้จัดสรรทุนแบบให้เปล่าและมีเวลาให้จำกัดเพียง 40 เดือน
2. กระบวนการพัฒนารูปแบบเท่าที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในบุคลากรที่อยู่ในกลไกระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคณะทำงานจังหวัดและคณะกรรมการภาคบางคนที่เคยชินกับการพัฒนาแบบเดิม และยังไม่เข้าใจแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมอย่างแท้จริง

3. ประเด็นเสนอแนะจากที่ประชุม

3.1 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

ลักษณะเด่นของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาคือเรื่องการบริหารทุน โดยการกระจายการตัดสินใจสู่ภูมิภาค อาจพิจารณาวิเคราะห์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาจากประเด็นในคำถามต่อไปนี้

1. จะทำอย่างไรให้กลไกท้องถิ่น สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกท้องถิ่นกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาในการหนุนช่วยงานด้านการเงิน และกลไกเป็นอย่างไร ตอนนี้ PRC อยู่ในสภาพเช่นไร เป็นไปในรูปแบบไหน อย่างไร บรรลุผลหรือไม่ ควรจะได้รับการสนับสนุนอะไร
2. ทางด้านการเงิน การแบ่งอำนาจหน้าที่ของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนากับองค์กรเครือข่ายชัดเจนหรือไม่ และเมื่อเงินหมดแล้ว คำถามคือ เงินสามารถสร้างความยั่งยืนอย่างที่ตั้งใจไว้หรือไม่ เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น การจัดการเงินให้เปล่าและเงินที่ได้รับเงินสนับสนุนจาก CIDA เป็นไปเพื่อเสริมความเข้มแข็งขององค์กรพัฒนาเอกชนจริงหรือไม่ และสุดท้ายองค์กรพัฒนาเอกชนเข้มแข็งหรือเปล่า
3. 15 ปีที่ผ่านมาช่วยกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรพัฒนาเอกชนหรือไม่ มีข้อจำกัดอย่างไร

3.2 สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา

ลักษณะของการบริหารของสภาคาทอลิกฯ เป็นโครงสร้างที่เปิด หน่วยการดำเนินงานและการจัดการบริหารอยู่ในท้องถิ่น มีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรลูกกับองค์กรแม่ค่อนข้างสูง คำถามเพิ่มเติมมีดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบกรรมการบริหารมาจากไหน เพื่อให้เห็นความต่างของรูปแบบองค์กรที่ต่างกัน
2. ลักษณะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร เป็นลักษณะลูกจ้าง หรือเป็นสมาชิก เป็นการแต่งตั้งจากส่วนกลางหรือไม่ เลือกกันเองในท้องถิ่นได้หรือไม่ ทำหน้าที่อะไรมานาน้อยเพียงใด อำนาจในการพิจารณากลุ่มที่มีอยู่เป็นอย่างไร มีการริเริ่มเกิดขึ้นหรือไม่ และองค์กรลูกมีอำนาจแค่ไหน
3. แนวทาง/วิสัยทัศน์ร่วมของแต่ละองค์กรมีหรือไม่ สภาพที่มีองค์กรแม่และองค์กรลูกทำให้ต้องมีกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรลูกอย่างไรบ้าง ระบบประเมินผลเป็นอย่างไร กระบวนการบริหารจัดการที่ทำให้องค์กรลูกขยายตัวและเจริญเติบโตคืออะไร
4. มีระบบการประเมินภายใน / ภายนอกอย่างไรหรือไม่
5. จะเกิดผลของการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นได้อย่างไร และการขยายตัวเติบโตของศูนย์จำเป็นต้องขึ้นกับองค์กรแม่หรือไม่ ในอนาคตจะขยายตัวออกไปอย่างไร

3.3 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง

สำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและมูลนิธิชุมชนเมืองใช้ยุทธวิธีเดียวกันคือ ใช้เงินหรือสินเชื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดการรวมกลุ่มระดับชุมชนและระดับเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายจะมีสภาพคล้ายกับองค์กรท้องถิ่น คือ มีการจัดการการเงินและทำโครงการ การก่อตั้งมูลนิธิเป็นกลไกสำคัญในการบริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ

1. ระบบการบริหารทุน ต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบของกรรมการเครือข่ายและความสัมพันธ์กับสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเครือข่าย เช่น การมีองค์กรพี่เลี้ยง ระบบความร่วมมือกับองค์กรอื่น รวมทั้งเรื่องการประเมินผลภายในและภายนอก
2. ข้อจำกัดหรือข้อได้เปรียบ ในการเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานรัฐในสังกัดการเคหะแห่งชาติ การเกิดขึ้นของมูลนิธิ ก็เพื่อให้งานคล่องตัวขึ้น น่าจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและมูลนิธิ
3. จุดอ่อน/จุดแข็งของการใช้สินเชื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา สามารถใช้วัดความเข้มแข็งของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ทำให้เห็นปัญหาเรื่องความพร้อมของชุมชนเองด้วย
4. ผลที่เกิดจากความเข้มแข็งของเครือข่าย และของชุมชน คืออะไร
5. การบริหารกองทุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองมีเงินจากหลายส่วนเข้ามา และรูปแบบของการบริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง แสดงให้เห็นว่าสามารถสร้างระบบคูปาน เพื่อรองรับแหล่งทุน โดยยังคงใช้ฐานชุมชนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองได้

3.4 กองทุนสิ่งแวดล้อม

กองทุนสิ่งแวดล้อมเป็นกองทุนที่จัดตั้งโดย พรบ.สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจนให้จัดตั้งกองทุนตามมาตรา 23-31 มีข้อสังเกตดังนี้

1. วิสัยทัศน์ของกองทุนสิ่งแวดล้อม ควรมีของตนเองหรือไม่ (รวมถึงการจัดทำวิสัยทัศน์เป็นการเฉพาะ)

2. ระบบของกองทุนสิ่งแวดล้อม มีช่องทางที่เปิดโอกาสให้นำมาเรียนรู้ จากประสบการณ์ขององค์กรเองและของกองทุนอื่นๆ และปรับให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลง

3. กรอบการสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมที่จัดทำขึ้นใหม่ ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าถึงกองทุนง่ายหรือยาก และเป็นโอกาสหรือข้อจำกัดสำหรับองค์กรเอกชน การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

4. ความสัมพันธ์ของกองทุนสิ่งแวดล้อม ที่มีคณะกรรมการ 3 ชุด (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม คณะอนุกรรมการที่จัดตั้งขึ้น) มีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ มีข้อเด่น ข้อด้อยอย่างไร กับการพัฒนาที่เน้นการกระจายอำนาจที่เป็นการพัฒนาในภาพรวม ควรพิจารณาให้สอดคล้อง

3.4 กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF)

การบริหารกองทุนมีลักษณะการกระจายอำนาจให้ประชาคมจังหวัดและภาคเข้ามามีส่วนร่วม และมีการปรับปรุงองค์กรอยู่ตลอดเวลา ประเด็นที่ควรให้ความสนใจคือ

1. โครงสร้างขององค์กรและกลไกการบริหารกองทุนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การเปลี่ยนแปลงนี้มีข้อเด่น-ข้อด้อยอย่างไร

2. คุณภาพของคณะทำงานจังหวัดและคณะกรรมการภาคที่ยังคงมีปัญหาในบางพื้นที่ ต้องเขียนให้ชัดเจนว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด และควรเสนอแนะด้วยว่าควรปรับปรุงอย่างไร

3. การเปลี่ยนแปลงของการบริหารกองทุนที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ส่วนต่างๆหรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่เข้าใจ เป็นปัญหาที่เกิดจากขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ของกลไกระดับต่างๆใช่หรือไม่ ควรตรวจสอบประเด็นนี้ด้วย

4. การตั้งข้อสังเกตและสรุปประเด็น

โดย ดร.อุทัย ดุลยเกษม

ประเด็นแรก : ยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นกองทุน

1. ทั้งสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) และกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) บริหารกองทุนโดยมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรในพื้นที่ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชน โดยให้องค์กรพื้นที่ทำงานร่วมกับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย กองทุนนี้จะไม่ลงสู่เป้าหมายโดยตรง

2. สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปฏิบัติการ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเฉพาะในเขตเมือง

3. กองทุนสิ่งแวดล้อม มุ่งแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเชิงเทคนิคมากกว่ามุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปฏิบัติการ

4. สมาคாதอลิกฯ มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเครือข่าย โดยให้องค์กรเครือข่ายทำงานกับประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย

5. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สภาคหอลิกฯ และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ทำงาน
ประเภทโครงการด้านการพัฒนา ควบคู่กับการบริหารกองทุน

ประเด็นที่สอง : บทเรียนจาก 5 องค์การกรณีศึกษา

1. กองทุนควรจะมีนโยบายให้ชัดเจนว่าจะเป็นองค์การบริหารกองทุน หรือ องค์การปฏิบัติการ ถ้า
จะมีภารกิจทั้ง 2 ประการ สัดส่วนของงานควรชัดเจนและควรแยกจากกัน
2. กองทุนควรจะมีนโยบายให้ทุนทั้งในรูปเงินให้เปล่าและเงินกู้ สัดส่วนระหว่างเงินให้เปล่าและ
เงินกู้จะเป็นอย่างไรให้ขึ้นอยู่กับพลวัตของสังคมในแต่ละช่วงเวลา
3. กองทุนที่ให้เงินประเภทเงินให้เปล่าในสัดส่วนที่สูงควรมีนโยบายในการหาทุนเข้ากองทุนเพิ่ม
มิฉะนั้นเงินกองทุนก็จะหมดไป
4. กองทุนควรมีกลไกและกระบวนการในการพิจารณาให้ทุน (ทั้งแบบให้เปล่าและเงินกู้) ที่รัด
กุมและโปร่งใส กลไกกระบวนการพิจารณาการให้ทุนควรกระจายความรับผิดชอบลงสู่ระดับปฏิบัติการ
5. กองทุนจะต้องมีระบบติดตามและประเมินผลที่รัดกุม ต่อเนื่อง และควรกระจายความรับผิดชอบ
สู่ระดับล่างให้มาก
6. กองทุนต้องบริหารจัดการให้ทุกภาคีที่เกี่ยวข้องมีความรู้สึกเป็น“เจ้าของ”กองทุน (sense of
ownership) กองทุนไม่ควรทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็น “แหล่งเงินทุน” ของผู้อื่น หรือ ของรัฐ
7. นโยบายกองทุนที่ใช้เฉพาะ“ดอกเบี้ย” ของกองทุนในการสนับสนุนองค์กรกลุ่มเป้าหมาย อาจ
จะต้องทบทวน เพราะจำนวนเงินที่สามารถนำมาจัดสรรในแต่ละปีจะไม่แน่นอน
8. องค์การบริหารกองทุน ควรมีบทบาทอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านงบประมาณ
หรือไม่ เช่น การฝึกอบรมด้านการบัญชี ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการลงทุน ฯลฯ
9. องค์การบริหารกองทุนควรเป็นองค์กรใหญ่อยู่ในส่วนกลาง หรือกระจายสู่ระดับภูมิภาค หรือ
ระดับพื้นที่จำเพาะตามภูมิโนเวศน์

ประเด็นที่ 3 : คำถามว่าจะเริ่มกองทุนอย่างไร

1. รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้กองทุนจำนวนหนึ่ง และให้ใช้ดอกผลจากกองทุนดังกล่าว
เท่านั้นหรือไม่
2. กรรมการบริหารกองทุนควรมีหน้าที่หาเงินจากแหล่งอื่นเพิ่มเติม
3. กองทุนควรเป็น“กองทุนขนาดใหญ่”อยู่ในส่วนกลาง หรือเป็นกองทุน“ขนาดกลาง”อยู่ในพื้นที่
4. กองทุนจะให้ทุนด้วยจุดมุ่งหมายอะไรบ้าง
 - จัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชน
 - จัดกิจกรรมพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชาวบ้าน
5. ผู้บริหารกองทุน (Fund Manager) ควรจะอยู่ในรูปกรรมการ หรือควรจะเป็นผู้จัดการมืออาชีพ (Professional Manager)
6. “กองทุน” ควรมีสถานภาพทางนิตินัย เช่นไร
7. “กองทุน” มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งรวม
มิติด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และ ecological ประเด็นคือ ควรจะแยกกองทุนตามมิติดังกล่าว
หรือควรเป็นกองทุนแบบรวม

5. ประเด็นแลกเปลี่ยนระหว่างการประชุม

5.1 ประเภทการจัดการกองทุนแบบเงินให้เปล่าและเงินกู้

1. เงินทุนที่เป็นเงินให้เปล่าควรมีกลไกการจัดการอย่างไร เป็นไปได้หรือไม่ที่จะเป็นการให้เปล่าโดยเงินไม่หมด
2. ในกรณีที่เงินให้เปล่าจะต้องมีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ในการหาเงินโดยเฉพาะหรือไม่
3. กรณีเงินพัฒนาของรัฐจะมี 2 ช่องทางคือ
 - ตั้งเป็นกองทุน
 - งบประมาณรายจ่ายประจำปี

แนวทางที่ผ่านมามักเป็นการสนับสนุนผ่านหน่วยงานของภาครัฐด้วยตนเอง ในเชิงนโยบายจะมีช่องทางหลักต้นให้เกิดวิธีอื่นที่ดีกว่ารัฐให้รัฐได้หรือไม่

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ทุนและผู้รับทุน

น่าจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบ partnership มากกว่าการเป็นผู้ให้และผู้รับในระบบอุปถัมภ์ เพื่อลดความคาดหวังซึ่งกันและกัน

5.3 ขนาดแหล่งทุน

เสนอว่า ควรเป็นกองทุนขนาดใหญ่ในส่วนกลาง หรือกองทุนที่มีขนาดกลางในพื้นที่ โดยโยงกับวิธีคิดเรื่องการบริหารจัดการด้วย ควรมีการบริหารจัดการ 3 ระดับ มีหน้าที่ต่างกัน ประเด็นอยู่ที่ว่าทั้ง 3 ส่วนควรมีระบบเชื่อมต่อกันอย่างไร เช่น

- (1) ระดับบนสุด จะพิจารณานโยบาย และวัตถุประสงค์โดยรวมของทั้ง Program
 - (2) ระดับกลาง ดูว่าได้มีการหนุนเสริมโครงการในแต่ละจุดอย่างไรบ้าง
 - (3) ระดับล่าง อาจจะต้องดูว่าชาวบ้านได้รับประโยชน์จริงหรือเปล่า
- ซึ่งทั้ง 3 ระดับ พิจารณากันคนละด้าน จะสะท้อนประเด็นการบริหารจัดการว่าตัวผู้จัดการที่ต้องการที่เหมาะสมเป็นอย่างไร การเชื่อมโยงกันที่ระดับกรรมการอาจจะทำไม่ได้

5.4 ข้อเสนอการจัดสรรงบประมาณบริหารจัดการ / Capacity building

ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่า Capacity building หมายถึงอะไร ครอบคลุมเรื่องใดบ้าง เพราะอาจเกิดความคลาดเคลื่อนในการตีความ ยกตัวอย่างเช่น อาจแบ่งเป็น

- (1) Proposal Development
- (2) Project Management
- (3) Internal Evaluation
- (4) Network Building

จากข้อเสนอข้างต้น มีข้อเสนอเพิ่มเติมว่า ทั้ง 5 องค์การ น่าจะมีข้อมูลในส่วนของงบประมาณสนับสนุนอยู่แล้วว่ามีเรื่องใดบ้าง ควรจะแยกออกมาให้ชัดว่าทั้งหมดใช้ทรัพยากรไปเท่าใด เพราะถ้าชัดเจนก็จะทราบสัดส่วนว่ากองทุนใดใช้เท่าใด และจะเห็นค่าเฉลี่ยโดยประมาณ ถ้าไม่สามารถแยกเป็น 4 ประเภทได้ตามข้างต้น อาจจะแยกตามประเภทของกิจกรรมก็น่าจะได้

ยกกรณีตัวอย่างสภาคาทอลิกฯ ได้มีการแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน

กรณีสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมมีข้อตกลงกับกระทรวงการคลังในการจัดสรรงบประมาณบริหารจัดการไว้ร้อยละ 5 และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง มีงบบริหารฯ ร้อยละ 4 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา มีงบบริหารฯ ร้อยละ 6.5 งานวิจัยชิ้นนี้อาจเสนอแนวทาง การกำหนดสัดส่วนงบประมาณในเรื่อง Capacity building ไว้ด้วย

6. สรุปผลการประชุมและงานสืบเนื่อง สิ่งที่คุณะวิจัยต้องดำเนินการคือ

1. การสังเคราะห์ประเด็นตาม TOR ประเด็นข้อสังเกตเดิมและข้อสังเกตเพิ่มเติม รวมทั้งข้อเสนอของ ดร.อุทัย ดุลยเกษม
2. สร้างตุ๊กตาขึ้นมาประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เป็นต้นว่า
 - กลไกมีกี่ระดับ แต่ละระดับมีความเป็นมาอย่างไร
 - การบริหารกองทุนมีรูปแบบอย่างไรบ้าง สัดส่วนเงินให้เปล่าและเงินกู้เป็นอย่างไร
 - การจัดสรรงบประมาณบริหาร และงบประมาณกิจกรรมมีสัดส่วนอย่างไร
3. ประชุมคณะวิจัย วันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 และประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ครั้งต่อไป จะจัดในวงกว้างร่วมกับบุคคลภายนอกในวันที่ 8 ธันวาคม 2543

สรุป

การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 3

วันที่ 8 ธันวาคม 2543

เวลา 08.00-15.30 น.

กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการวิจัย “ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา”

วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2543

เวลา 08.30 – 15.30 น.

ณ ห้องประชุม 305 ชั้น 3 อาคารศศปาสตรา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

08.30น. – 09.00น.

☐ ลงทะเบียน

09.00น. – 09.10น.

☐ กล่าวเปิดงาน

โดย...ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย

09.10น. – 09.20น.

☐ เกริ่นนำและชี้แจงวัตถุประสงค์

โดย... รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

09.30น. – 10.45น.

☐ รายงานความก้าวหน้าผลการศึกษา

1) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา โดย..คุณเบญจมาศ ศิริภัทร

2) สภาคหาลิขแห่งประทศไทย ฯ โดย..คุณนาถฤดี นาครวจา

3) สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง โดย..คุณประภาส แสนสิงห์

4) กองทุนสิ่งแวดล้อม โดย..คุณสังคม คุณคณากรสกุล

5) กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม โดย..คุณจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

☐ สรุปภาพรวมเปรียบเทียบ 5 องค์กร

โดย... ผู้แทนคณะวิจัย

อภิปราย / แลกเปลี่ยน

10.45น. – 11.00น.

พัก และอาหารว่าง

11.00น. – 12.00น.

☐ ทดลองนำเสนอ รูปแบบกองทุน

โดย... คณะนักวิชาการ

อภิปราย / แลกเปลี่ยน

ดำเนินรายการโดย... ผศ.บัณฑิต อ่อนด้า

12.00น. – 13.00น.

พัก และรับประทานอาหารกลางวัน

13.00น. – 15.00น.

☐ วิจารณ์ผลการนำเสนอ รูปแบบองค์กรให้ทุน โดย..ตัวแทน

1) ผู้รับประโยชน์จากกองทุน

2) ผู้บริหารกองทุน

3) หน่วยงานภาครัฐระดับนโยบาย

4) นักวิชาการ

(14.30น. พัก/อาหารว่าง)

☐ อภิปราย / แลกเปลี่ยน และข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

ดำเนินรายการโดย..รศ.สุรัชย์ หวันแก้ว

15.00น. – 15.30น.

☐ สรุปผลการสัมมนาและกล่าวปิดการประชุม

โดย... รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

สรุปรายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการวิจัย “ระบบและกลไกบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา”
8 ธันวาคม 2543 ห้อง 305 ชั้น 3 อาคารศศปฐศาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กล่าวเปิด: ดร. สีสภรณ์ บัวสาย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยเล็งเห็นว่าประเทศไทยในอนาคตจะต้องมีระบบกองทุนขนาดใหญ่ เพื่อสนับสนุนการพัฒนา เช่น กรณีของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ที่มีเงิน 5,000-6,000 ล้านบาท ซึ่งการดำเนินงานได้มีการทดลองผิดลองถูก

ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบกองทุนรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ ณ ขณะนี้ให้ดีที่สุด ที่ไม่ใช่เงินกองทุนใช้หมดแล้วก็หมดเลย แต่ควรจะทำให้เกิดกลไกพัฒนาท้องถิ่นขึ้น โดยมีสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ และภาคีความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเสนอเป็นผู้วิจัย

ในเดือนตุลาคม 2543 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ก็เริ่มทำงานและจะได้ใช้ประโยชน์ทันที การประชุมเชิงปฏิบัติการในวันนี้ก็เพื่อที่จะรายงานความคิด เค้าโครงการวิจัย เป็นการตรวจสอบความคิดและเชิญบุคคลภายนอกมาแลกเปลี่ยนวิพากษ์วิจารณ์ให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เกริ่นนำและชี้แจงวัตถุประสงค์: รศ.ดร. อมรา พงศาพิชญ์

ความเป็นมาของโครงการนี้น่าสนใจจริงๆ คือ ภาคีความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเป็นผู้มาเชิญชวนสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ให้ร่วมทำวิจัยโดยคัดเลือกกรณีศึกษา 5 องค์กร สำหรับทีมศึกษาของแต่ละองค์กรจะเน้นว่าต้องมีตัวแทนองค์กรร่วมในทีมงาน

งานนี้นักวิจัยทำงานโดยมีเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรให้ข้อมูล แต่การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างองค์กรทำได้ค่อนข้างยาก จึงได้มีนักวิชาการ 2 ท่านเป็นที่ปรึกษา คือ อาจารย์บัญชา อ่อนคำ และอาจารย์อุทัย คลยเกษม

การจัด Workshop ในวันนี้เป็นแบบเรียบง่าย กันเอง แต่สิ่งที่อยากได้คือ ประสบการณ์การทำงานการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยผู้จัดหวังว่าวันนี้ทุกท่านจะได้ช่วยกันสังเคราะห์เพื่อนำข้อเสนอและประสบการณ์ไปทำการวิจัยให้แล้วเสร็จต่อไป

รายงานความก้าวหน้าของผลการศึกษา 5 องค์การ

1. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (Local Development Institute—LDI): คุณเบญจมาศ ศิริภัท

โครงการวิจัยระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทุนเพื่อพัฒนา กรณีศึกษาของกองทุนมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ซึ่งให้ความสำคัญตั้งแต่ก่อตั้งในปี 2527 จนถึงปัจจุบันแบ่งออกเป็น 5 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 คือ LDAP สำนักงานจะอยู่ที่สถานทูตแคนาดา ผู้ที่พิจารณาโครงการหลัก คือ CIDA และกรมวิเทศนัสการ

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงปรับเปลี่ยนรูปแบบ

ช่วงที่ 3 ปี 2534-2537 การพิจารณาโครงการอยู่ที่ส่วนกลาง มีกรรมการซึ่งประกอบด้วยหลากหลายภาคีและไม่มีกรมวิเทศนัสการ และ CIDA

ช่วงที่ 4 เปลี่ยนการพิจารณาไปอยู่ที่ภูมิภาค เพื่อให้เกิดการพิจารณาที่เป็นจริง มี Project Review Committee (PRC) สิ้นสุดช่วงที่โครงการเป็นผู้จัดสรรตนเอง

ช่วงที่ 5 องค์การทำงานเองเป็นหลัก

ยุทธศาสตร์/วิสัยทัศน์

มุ่งพัฒนาให้เกิดผลกระทบในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นแนวราบและแนวตั้ง เพื่อให้พึ่งตนเองได้ หรือการเข้าไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาผู้ด้อยโอกาสในชุมชนผ่าน NGO จะมี Key Word อยู่ 2 ตัว คือ ชุมชนที่ด้อยโอกาสกับ NGO

วัตถุประสงค์ของกองทุน

มีลักษณะเป็นกองทุนรวม คือ โครงการจะดำเนินการหลายเรื่อง ไม่ได้ชี้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การเสริมสร้างเครือข่ายประชาคม เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร มีการพัฒนาเพื่อที่จะทำให้ชุมชนยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้

การดำเนินงานของกองทุน LDF (Local Development Fund)

เป็นกองทุนรวมและลงรายละเอียดในช่วงการพัฒนาที่ส่วนกลาง มีการสนับสนุนหลายกิจกรรมด้วยกัน สรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นกองทุนช่วยเหลือ มีทั้งเงินให้เปล่าและเงินกู้ยืม มีการทำวิจัยผลักดันเชิงนโยบาย มีการส่งเสริมเครือข่าย ให้การช่วยเหลือ NGO ในภูมิภาคโดยผลักดันให้เป็นมืออาชีพมากขึ้น

ส่วนที่ 2 การพิจารณากระจายไปสู่ภูมิภาคที่มี PRC เป็นส่วนสำคัญ นอกจากให้ความช่วยเหลือโครงการขนาดเล็กผ่าน กป.อพช. ภาค และมีการวิจัยซึ่งเป็นส่วนที่มาจากพื้นที่ มีการรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆทำเป็นศูนย์ข้อมูล ทำหนังสือที่เกิดจากโครงการและงานวิจัยและผลักดันนโยบายชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจุบัน LDI ได้รับเงินจากกองทุนต่างๆ รั้อยกว่าล้านบาทเศษ มีการทำโครงการต่างๆ ประมาณ 30 โครงการที่ทำด้วยตนเอง

โครงสร้างขององค์กรในช่วงแรก (2534-37) มี 2 ส่วนหลัก คือ

1. ส่วนที่เป็นคณะกรรมการซึ่งเป็นโครงสร้างของสถาบัน ประกอบด้วยผู้ที่พิจารณาเรื่องเงิน คือ Project Steering Committee หรือ PSC ประกอบด้วยคณะกรรมการ 31 ท่าน ดูแลนโยบายและทิศทางของสถาบันฯ คนที่ดูแลใกล้ชิดคือกรรมการที่เรียกว่า Executive Committee จะประชุมทุกๆ เดือน เพื่อจะดูแลว่าโครงการได้ดำเนินไปตามนโยบายหรือไม่

2. ส่วนที่เป็นสถาบัน คือ ผู้อำนวยการที่เป็นคนพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องเงินทุนช่วยเหลือและเป็นงานด้านการวิจัยและบริหารจัดการสำนักงาน ช่วงแรกทำเป็น Centralized มีผู้ประสานงานที่เป็น LDI เข้าไปสู่ภูมิภาค ต่อจากนั้นได้เปลี่ยนเป็นแบบกระจายอำนาจและการเงินไปที่ภาคโดยให้ภาคเป็นคนตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ต่างๆเอง เพราะฉะนั้น โครงสร้างจะเป็น 3 ระดับคือ คณะกรรมการ สถาบัน และส่วนที่เป็นภาคในพื้นที่คือ กป.อพช. ประจำภาคต่าง ๆ 4 ภาค

กลไกในปัจจุบัน จะเห็นว่าได้มีการลดรูปไปมาก ปัจจุบันมีประธาน เลขาธิการ ผู้อำนวยการ และฝ่ายต่างๆ อีก 5 ฝ่าย มีเจ้าหน้าที่ 26 คน เป้าหมายการให้ทุนจะเห็นว่าสัดส่วน Grant มาก ทั้งที่เงินโครงการมีไม่มากนัก เงินทุนในโครงการ 200 กว่าล้าน ให้ Grant ไปร้อยละ 50 ส่วนที่ให้กู้ (Loan) จะ Reverse กลับมามีร้อยละ 20 ตอนที่เริ่ม CIDA ได้เพียง 151 ล้าน หามาได้อีก 108 ล้านบาท รวม 259 ล้านบาท ซึ่งเป็นเวลาแค่ 10 ปี

สรุปได้ว่าเงินของมูลนิธิมาจาก 2 แหล่ง คือ CIDA กับแหล่งทุนอื่น ซึ่งได้มาจากต่างประเทศ เช่น Ford Foundation, Cadana Fund, World Bank, มูลนิธิของญี่ปุ่น ฯลฯ ส่วนในประเทศมาจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กองทุนสิ่งแวดล้อม มูลนิธิพัฒนาไทย กระทรวงสาธารณสุข ธนาคารกรุงไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ในช่วงที่เป็น LDAP กลุ่มเป้าหมายของโครงการจะเป็น NGO ขนาดเล็กเพราะหาเงินได้ยากและไม่ได้จดทะเบียน โครงการที่เป็น LDAP มีทั้งหมด 50 โครงการ ใช้เงินไป 100 ล้านบาท

ข้อเด่น ของการพิจารณาที่ส่วนกลางคือ มีกรรมการพิจารณาเพียงชุดเดียวทำให้มีมาตรฐานเดียวทั่วประเทศ

ข้อด้อย ทำให้ล่าช้า บางครั้งคณะกรรมการไม่ทราบข้อมูลในภูมิภาคอาจทำให้การตัดสินใจผิดพลาด

ผลกระทบของโครงการในตอนนี้ คือ กป.อพช. ภาค ถึงแม้จะเข้ามาช่วยแต่ไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่ทรัพย์สินต่างๆ เป็นชื่อของ LDI ซึ่งทำให้เกิดปัญหา

วิธีการพิจารณาของคณะกรรมการ คือ การพิจารณาในส่วนกลางถือว่าเป็นส่วนบน องค์กรชาวบ้านส่งโครงการผ่าน กป.อพช. ภาคแล้วจะมีคณะกรรมการของภาคพิจารณาก่อนส่งมาถึงกรรมการในส่วนกลาง การติดตามทำได้โดยผู้ประสานงานของ LDI เอง ส่วนที่ 3 เป็นการพิจารณา

โดย PRC ในส่วนของภูมิภาคเป็น Highlight ของเรื่อง โดยมีข้อสรุปว่า ถ้าจะให้โครงการหรือกองทุนมีประสิทธิภาพ ควรจะให้พื้นที่เป็นคนที่สนใจหลัก ข้อสรุปของ LDI คือ ทุกภาคจะต้องมียุทธศาสตร์ของตนเอง ดังนั้นโครงการที่ส่งเข้ามาขอรับการสนับสนุนจะต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ภาค คณะกรรมการพิจารณา PRC นั้นจะต้องประกอบด้วยหลากหลายเพื่อให้มีมุมมองที่ครบถ้วน เช่น ต้องประกอบด้วยผู้แทนของชาวบ้าน ตัวแทน NGO, นักวิชาการ นักธุรกิจ บางแห่งจะมีภาครัฐเข้าร่วมด้วย

ส่วนงบประมาณเพื่อให้ทางภาคมั่นใจว่าได้ดำเนินการอะไรไปบ้างแล้วก็จะมีการพิจารณาจัดสรรเงินภายในระยะเวลา 3 ปี ภาคเหนือ 11 ล้าน ภาคอีสาน 13.7 ล้าน ภาคกลางและใต้ประมาณ 8 ล้านเศษ เนื่องจาก PRC มีการพิจารณาล้ายกัน แต่ในทางปฏิบัติจะแตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ได้พิจารณาจาก PRC ภาคอีสาน ในปัจจุบันยังใช้กลไกอันนี้อยู่คือ PRC เป็นตัวหลักประสานงานกับเครือข่ายและมีคณะกรรมการติดตามและประเมินผล โดยสรุปคือ การอนุมัติของ PRC มีข้อเด่นในช่วงที่เป็นภูมิภาค คือ PRC เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ รู้จักปัญหา ทำให้การพิจารณาเป็นไปอย่างเหมาะสม แต่มีข้อด้อยคือ มักเกรงใจ NGO

2. สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย (CCTD): คุณนาถฤดี นาครวาจา

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมมานานหลายปี โครงสร้างการทำงานประกอบด้วยสภาพระสังฆราชในประเทศไทยเป็นองค์กรสูงสุด ดูแลงานในด้านพัฒนาสังคม เป็นผู้แต่งตั้งให้มีการดำเนินงานของสภาคาทอลิก อยู่ภายใต้การดูแลของกรมการสังคม ภายใต้สภาคาทอลิก มีคณะกรรมการเป็นกลไกในการทำงาน มีคณะผู้บริหารและมีสำนักเลขา ซึ่งมีเลขาธิการเป็นผู้ดำเนินการ ทำหน้าที่รับนโยบายจากสภาคาทอลิกโดยตรง ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ที่เป็นฆราวาสทำหน้าที่อยู่เกือบ 10 คน รวมศาสนาอื่นๆด้วย และภายใต้สำนักงานเลขาธิการจะมีศูนย์พัฒนาที่เรียกว่า DISAC ภายในสังฆมณฑลกระจายไปทั่วประเทศ จะทำงานเกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เป้าหมาย

สภาคาทอลิกจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2516 จัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาขึ้นมาในปี 2518 และจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการในปี 2525 เพื่อกระจายอำนาจการบริหารงานไปยังพื้นที่ต่างๆ ในช่วงแรกของการดำเนินงานส่วนกลางค่อนข้างจะมีปมขัดแย้งการประสานงานและการจัดการเนื่องจากฝ่ายพื้นที่ต้องรับนโยบายจากส่วนกลาง ทำให้การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาท้องถิ่น

นโยบายหลักของสภาคาทอลิก คือ การพัฒนาสังคมโดยยึดหลักทางศาสนาและพัฒนาคนทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ไม่ได้เน้นว่าจะเป็นคริสต์อย่างเดียว แต่รวมเอาศาสนาอื่นเข้ามาด้วย

แหล่งเงินทุน เนื่องจากสภาฯ มีเครือข่ายสมาชิกทั่วโลก ทำให้ช่วงแรกไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเงินสนับสนุน แหล่งเงินทุนที่ได้มา 27 ปี ไม่ได้มีเป็นก้อน แต่ต้องเขียนโครงการและขอเงินไปตามเครือข่ายองค์กรสมาชิก และเงินก็กระจายออกไปตามศูนย์ต่างๆตั้งแต่ 1-10 ล้านบาท เป็นผลมาจากการกระจายอำนาจลงไป ความสามารถในการบริหารงานขึ้นอยู่กับเงื่อนไขท้องถิ่น คาดว่าเงินทุนที่ลงไปในพื้นที่แล้วประมาณ 1,000 ล้านบาท โดย 10 ศูนย์ประมาณ 50 ล้านบาทต่อปี

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน เพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและพัฒนาคนตาม
หลักธรรมของศาสนา

กลุ่มเป้าหมาย เป็นประชาชนที่ด้อยโอกาสที่ยากจนทั่วไปที่ไม่มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้งในเขต
เมืองและชนบท โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา ดำเนินการอยู่ทั่วทุกภาค

รูปแบบการบริหารกองทุน มีอยู่ 2 ลักษณะ

1. การให้เปล่า ในยุคแรกเนื่องจากเป็นองค์กรด้านศาสนาและประชาชนคาดหวัง แม้ว่าทาง
ศูนย์สังคมพัฒนาจะให้ความช่วยเหลือ คือให้กู้ช่วงแรกแต่ไม่ต้องคืนเงิน ก็มีหนี้สิน แต่หลังจากปี 2525
ได้สรุปบทเรียนร่วมกัน 10 ศูนย์ แล้วเกิดแนวคิดว่าจะต้องมีแนวทางการพัฒนาในรูปแบบใหม่

2. การให้กู้ โดยมีเงื่อนไขให้ดอกเบี้ยต่ำ ก่อนที่ชาวบ้านจะขอยืมเงินเจ้าหน้าที่จะมีการฝึกอบรม
ให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจร่วมกัน จนกระทั่งชาวบ้านเกิดตระหนักถึงปัญหา จึงปล่อยเงินกู้ออกไป

การพิจารณาโครงการ

การดำเนินงานในพื้นที่เป็นอำนาจอิสระของแต่ละศูนย์สังคมพัฒนา ที่จะพิจารณาและดูความ
เหมาะสมว่าพื้นที่ไหนมีปัญหาและต้องการอะไร เจ้าหน้าที่จะรวบรวมปัญหาและเขียนแผนเสนอไปยังผู้
บริหารศูนย์ ผู้อำนวยการศูนย์จะสามารถสนับสนุนและอนุมัติให้ได้โดยการทำงานทั้งหมดจะสอดคล้อง
กับการทำงานล่วงหน้า 1-2 ปี เพื่อเสนอขอไปยังแหล่งทุน

การประเมินผลการดำเนินงาน มีอยู่ 2 ระดับ

1. ส่วนกลาง มีการจัดประชุมสามัญประจำปีของสมาชิกคาทอลิก และยังมีสมาชิกจากองค์กร
อื่นๆที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เหมือนกับองค์กรพัฒนา แต่ก็ได้มีการประชุมกันทุกปี มีการติดตามผลโดย
รวม มีการรายงานของศูนย์สังคมพัฒนาปีละครั้ง

2. ส่วนภูมิภาค ในแต่ละศูนย์สังคมพัฒนา มีการประชุมติดตามผลทุกๆเดือน และเจ้าหน้าที่ไป
ทำงานอยู่กับชาวบ้านจะไปพบปะอยู่เป็นประจำ มีการพูดคุยอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้งหรือเดือนละสอง
ครั้ง แล้วแต่เงื่อนไขของงาน มีการส่งรายงานการเงิน และมีผู้ตรวจสอบบัญชีส่งไปให้เจ้าของทุน แนว
การประเมินผลภายในมีบางศูนย์สังคมพัฒนา เช่น ศูนย์เชียงใหม่มีการเอาคนนอกมาช่วยประเมินผลเพื่อ
ให้ได้ผลที่ดียิ่งขึ้น

ในการทำวิจัยของสภาคาทอลิก เนื่องจากแนวทางของสภาคาทอลิกที่ทำงานด้านนี้มีอยู่ 10 ศูนย์
กระจายไปทั่วประเทศ แต่งานวิจัยนี้เลือกศึกษาเพียง 5 ศูนย์ กระจายทั่วทุกภาค ภาคละ 1 ศูนย์ คือ
เชียงใหม่ ราชบุรี นครราชสีมา จันทบุรี และกรุงเทพฯ

3. สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง: คุณประภาส แสนสิงห์

ประวัติความเป็นมา

การแก้ปัญหาสลัมในอดีต หน่วยงานภาครัฐจะเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ปัญหา ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ ขณะนั้นมีงบประมาณ 119.5 ล้านบาท เน้นการแก้ปัญหาในด้านเคหะสถาน ระหว่างนั้นการไล่อพยพชุมชนมีมากขึ้น ได้มีกระแสเรียกร้องให้นำเงินมาแก้ปัญหา แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถทำได้ ต่อมาเมื่อมีการไล่อพยพแบบรุนแรง โดยใช้กฎหมายและกำลังเข้ารีดถอนชุมชน จึงเกิดการเรียกร้องมากขึ้น ต่อมารัฐบาลในช่วงนั้นอนุมัติเงินจำนวน 250 ล้านบาท ให้กรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ดูแล โครงการมีลักษณะแก้ปัญหาด้านฉุกเฉิน เช่น ไฟไหม้ ไล่ที่ ต่อมาได้โอนมาไว้ที่การเคหะแห่งชาติ

จากสภาพดังกล่าวส่งผลให้มีการคิดหารูปแบบวิธีการแก้ปัญหาแบบใหม่ๆจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และผู้นำชุมชน ตลอดจนมีการรณรงค์ในปีที่อยู่อาศัยสากล และมีการเรียกร้องให้มีกองทุนกลางสำหรับแก้ปัญหา ต่อมาคณะอนุกรรมการที่อยู่อาศัยในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แต่งตั้งคณะทำงานและได้ศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุน และเสนอรูปแบบโครงการพัฒนาคนจนในเมืองต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2535 และได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 จากนั้นการเคหะแห่งชาติออกข้อบังคับฉบับที่ 54 จัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2535 และเริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2535

แนวคิด ปรัชญาการก่อตั้ง

เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีรายได้น้อย โดยให้เป็นกองทุนที่คนจนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

วัตถุประสงค์ของกองทุน

เพื่อสนับสนุนชาวชุมชนแออัด ผู้ที่มีรายได้น้อยในเขตเมือง ผ่านกระบวนการออมทรัพย์และสินเชื่อเพื่อให้สามารถเพิ่มรายได้ มีความมั่นคงของรายได้ มีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดี

กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนแออัดและคนจนในเมืองทั่วประเทศ

แหล่งที่มาและจำนวนเงินทุน

โครงการพัฒนาคนจนในเมืองได้รับการสนับสนุนทุนประเดิมจากงบประมาณแผ่นดิน จำนวน 1,250 ล้านบาท ในปี 2535 โดยคาดว่ากองทุนจะมีรายได้จากการดำเนินงานประมาณ 7% สวัสดิการแก่ชุมชน 1% และสำรองหนี้มีปัญหา 1% รายได้หลักของกองทุนเกิดจากดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารและดอกเบี้ยการให้สินเชื่อแก่องค์กรชุมชน

แนวทางการดำเนินงาน

หน่วยงานระดับปฏิบัติการ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง โดยมีกรรมการผู้จัดการเป็นผู้ดำเนินการของสำนักงานฯ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีอำนาจหน้าที่ตามข้อบังคับและตาม

นโยบายที่คณะกรรมการโครงการพัฒนาคนจนในเมืองกำหนด รวมถึงการมีอำนาจบังคับบัญชาพนักงาน และลูกจ้างทุกตำแหน่ง

ระบบและกลไกการดำเนินงาน ของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ประกอบด้วย

1. การจัดองค์กรบริหาร การจัดโครงสร้างภายในเพื่อรองรับภารกิจหลักขององค์กร คือ งาน ด้านพัฒนาและสินเชื่อ โดยแต่ละฝ่ายจะจัดส่วนงานรองรับการบริหาร ต่อมาได้ปรับโครงสร้างเป็นฝ่าย สนับสนุน ส่วนใหญ่เป็นงานในสำนักงานและส่วนปฏิบัติการรับผิดชอบงานพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑล และภูมิภาค โดยจะทำหน้าที่แบบเบ็ดเสร็จ ทั้งการจัดตั้งและพัฒนากลุ่ม ตลอดจนการอำนวยความสะดวกสินเชื่อให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

2. การวางแผน ในการจัดทำแผนบริหาร องค์กรได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพไว้ชัดเจน ได้แยกเป็น 3 ระดับคือ

1. แผนแม่บท กำหนดทิศทาง เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร
2. แผนดำเนินงาน หรือโครงการ เป็นแผนงานของแต่ละส่วนงาน
3. แผนปฏิบัติการ ตามเนื้อหาของแต่ละส่วนงาน เช่น รายเดือน/ไตรมาส

3. การบริหารงานบุคคล และสายการบังคับบัญชา เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีการบริหารงาน อิสระจึงคัดเลือกและบรรจุคนที่เหมาะสมเข้าทำงานได้เองตามแผนงานและงบประมาณ ถึงแม้จะมีโครงสร้างระบบตามสายการบังคับบัญชา แต่บรรยากาศขององค์กรที่ทำงานด้านพัฒนา จึงเน้นวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม

4. การจัดงบประมาณ มีการจัดทำแผนงบประมาณระยะยาว เพื่อเป็นหลักการใช้งบขององค์กร และมีการจัดทำแผนงบประมาณประจำปี เสนอขออนุมัติจากคณะกรรมการโครงการ

5. การติดตามและควบคุม การใช้จ่ายให้เป็นไปตามแผน และตรวจสอบระหว่างดำเนินการโดยใช้เครื่องมือ ดังนี้

1. ระบบงบประมาณควบคุมรายจ่าย
2. ระบบควบคุมงานและแผนงาน
3. ระบบรายงาน
4. ระบบข้อมูลข่าวสาร หรือข้อมูลย้อนกลับ

6. การพิจารณา กลั่นกรอง และอนุมัติสินเชื่อ

6.1 หลักเกณฑ์การพิจารณาสินเชื่อ โดยคณะกรรมการสินเชื่อจะพิจารณาจากความเป็นไปได้ของโครงการ คุณสมบัติของสมาชิก ความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรและความสามารถในการชำระคืน

ในปี 2542 สำนักงานได้ปรับวงเงินสินเชื่อให้สัมพันธ์กับระยะเวลาการจัดตั้งกลุ่มและกำหนดเพดานสูงสุดของสินเชื่อ

6.2 กลไกการพิจารณาสินเชื่อ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมโครงการขอสินเชื่อ และจัดส่งเอกสารให้สำนักงาน
2. การวิเคราะห์โครงการและจัดเตรียมเอกสาร โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเสนอ

อนุมัติ

3. การพิจารณาอนุมัติโดยผู้มีอำนาจ 3 ระดับ ได้แก่ กรรมการผู้จัดการ ไม่เกิน 1 ล้านบาท คณะกรรมการสินเชื่อ ไม่เกิน 20 ล้านบาท และคณะกรรมการโครงการพัฒนาคนจนในเมือง สำหรับวงเงิน เกิน 20 ล้านบาท

6.3 การค้ำประกันเงินกู้ จะต้องส่งโครงการล่วงหน้า 1 เดือน มีหลักค้ำประกันคือ กรรมการกลุ่มหรือกรรมการสหกรณ์ร่วมกันค้ำทั้งหมด กรณีเป็นสินเชื่อประเภทหมุนเวียน พัฒนาอาชีพ และที่อยู่อาศัยที่ไม่เป็นโครงการ จะต้องมียุติเงินฝากของกลุ่มไม่น้อยกว่า 10% ของเงินกู้มาจำนำไว้กับสำนักงาน หากเป็นสินเชื่อที่อยู่อาศัยประเภทโครงการจะต้องทำโฉนดที่ดินที่จัดซื้อหรือบ้านที่จะสร้างมาจดจำนองกับสำนักงานฯ

ผลการดำเนินงาน

1. ด้านบริหาร สามารถปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้สอดคล้องกับงานให้การสนับสนุนงบประมาณโครงการความร่วมมือพัฒนาชุมชนเมือง ทำการประเมินผลโดยบุคคลภายนอก งบประมาณกองทุนเพิ่มขึ้นกว่า 1,600 ล้านบาท และกระบวนการเตรียมการจัดตั้งเอ็นจีโอกรือสระ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นต้น
2. ด้านพัฒนา ส่งเสริมและจัดตั้งองค์กรการเงินของชุมชนจำนวนมาก และกระจายไปตามภูมิภาคต่างๆ พัฒนากลุ่มเครือข่ายและขบวนคนจนเมืองทั่วประเทศของกิจกรรมออกไปสู่ด้านอาชีพ รายได้สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ โดยการประสานงานกับพหุภาคีต่างๆ สนับสนุนกิจกรรมชุมชน จนกระทั่งองค์กรชุมชนสามารถทำโครงการได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากโครงการ DANCED, SIF, และ MIYAZAWA เป็นต้น
3. ด้านสินเชื่อ ให้สินเชื่อแบบผสมผสานดอกเบี้ยต่ำเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ในระยะแรกมี 3 ประเภท ได้แก่ สินเชื่อหมุนเวียน สินเชื่อพัฒนาอาชีพ และสินเชื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ได้ปรับปรุงเงื่อนไขและเพิ่มประเภทสินเชื่อให้สอดคล้องกับปัญหาในปัจจุบัน (2543) มีจำนวน 9 ประเภท ได้แก่ สินเชื่อเพื่อเสริมสร้างความสามารถของเครือข่าย สินเชื่อพิเศษเพื่อฟื้นฟูกลุ่มในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ สินเชื่อโครงการแก้ไขปัญหาด้านการเงิน สินเชื่อเพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชนและสินเชื่อค้ำประกัน

4. กองทุนสิ่งแวดล้อม: คุณสังคม คุณคุณภาพ

เมื่อประมาณ 30-40 ปี ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าในสัดส่วนที่สูง จึงไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม ต่อมาเมื่อเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเกษตรกรรมไปสู่การเป็นเมืองอุตสาหกรรม ปัจจุบันพื้นที่ป่าลดลงเหลือ 1 ใน 5 ของพื้นที่ทั้งประเทศและปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงมากขึ้น มีพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อมฉบับแรกในปี พ.ศ.2518 แต่ไม่สามารถครอบคลุมปัญหาทั้งหมด เกิดกองทุนจากการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมปี พ.ศ.2535 ซึ่งแตกต่างจากกองทุนอื่น คือ

ออกเป็นกฎหมายจัดตั้งกองทุนในมาตรา 23-31 เพื่อใช้กองทุนเป็นกระบวนการสนับสนุนทางการเงินในการอนุรักษ์และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

แหล่งที่มาของกองทุน

ได้รับงบประมาณมาจากรัฐบาล โดยเงินก้อนแรกมาจากกองทุนน้ำมันประมาณ 4,500 ล้านบาท รัฐบาลสมทบงบประมาณรายปี ปีละ 500 ล้านบาท รวมถึงปัจจุบันมีกองทุนประมาณ 6,250 ล้านบาท แต่ถ้ามองจากการสนับสนุนด้านพัฒนาชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่นให้กับองค์กรพัฒนาเอกชน 22 โครงการ หรือ 15 องค์กรเป็นเงิน 111 ล้านบาท งบประมาณส่วนใหญ่ใช้สำหรับบำบัดน้ำเสียและเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิศวกรรม

วัตถุประสงค์ของกองทุน

จะกำหนดไว้ 5 ข้อ หากจะทำงานนอกเหนือจากนี้กฎหมายไม่ครอบคลุม คือ ใช้ในส่วนของราชการ ใช้ในการพัฒนา ใช้ในส่วนท้องถิ่น ใช้ลงทุนบำบัดน้ำเสียรวม และสนับสนุน กิจกรรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปิดกว้างให้องค์กรพัฒนาเอกชน

กลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ หน่วยงานราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ หรือหน่วยงานธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนที่จดทะเบียนกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ 100 องค์กร

แนวทางในการดำเนินงาน เป็นองค์กรที่มีคณะกรรมการหลายชุด ได้แก่

1. คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ควบคุมทั้งหมด มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานโดยตำแหน่ง
2. คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม มีปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เป็นประธาน
3. สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่เป็นเลขานุการฯ ช่วยเหลือพิจารณาโครงการและเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับคณะกรรมการ

คณะกรรมการ แต่งตั้งอนุกรรมการอีก 2 ชุด คือ

1. คณะกรรมการพิจารณาความเหมาะสมทางเทคนิค ช่วยปรับปรุงโครงการ คือสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย อากาศเสีย ระบบกำจัดของเสียที่ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมด้านวิศวกรรมเป็นหลัก
2. คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงโครงการด้านการจัดการโครงการที่ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม

ในกรณีที่กองทุนสิ่งแวดล้อมตัดสินใจสนับสนุนโครงการ จะมีระบบตรวจสอบการเงิน โดยเงินจะถูกโอนไปที่กรมบัญชีกลาง ธนาคารกรุงไทยหรือบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ในกรณีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำโรงงานอุตสาหกรรม

ข้อจำกัดของกองทุน

มีลักษณะตั้งรับ คือ องค์กรพัฒนาเอกชนที่จดทะเบียนกับกองทุนสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่จะต้องทำโครงการเสนอเพื่อขอรับการสนับสนุน ซึ่งจะตั้งอยู่ในเงื่อนไขเหล่านี้คือ

1. เป้าหมายและกิจกรรมดำเนินงานทั้งหมดต้องปรากฏอยู่ใน พรบ. และในระเบียบที่กองทุนสิ่งแวดล้อมสร้างขึ้น

2. เกณฑ์การให้ทุนเป็นข้อจำกัดขององค์กรเอกชน ในการที่จะเข้าถึงแหล่งทุน กลไกการตรวจสอบในท้องถิ่นยังไม่ค่อยครอบคลุมเท่าที่ควร คนทำงานที่กองทุนเพียง 6 คน ต้องรับผิดชอบทั่วประเทศ

3. ระบบการพิจารณาค่าเงินล่วงหน้า จากกรณีที่โครงการขอถอนตัวทั้งหมด 23 โครงการ วงเงิน 90.9 ล้านบาท โดยให้เหตุผลว่า การพิจารณาของกองทุนนานเกินไป ทำให้ผู้เชี่ยวชาญที่เตรียมไว้ไปรับงานอื่นและปัญหาที่เตรียมไว้ได้รับการคลี่คลายลงไปแล้ว

ข้อเด่น

มีระบบการตรวจสอบคุณภาพที่ต้นทาง คือ โครงการที่ไม่มีศักยภาพจริงให้กลับไปทำใหม่หรือช่วยให้โครงการมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีความถี่ถ้วนและรอบคอบพอสมควร และให้มีประสิทธิภาพอยู่ภายใต้กรอบของกองทุนสิ่งแวดล้อม

5. กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม : คุณจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ยอดรวมของเงินที่เข้ามาตั้งอยู่ในโครงการลงทุนทางสังคม (Social Investment Project-- SIP) มีทั้งหมด 400 กว่าล้านบาท ถูกแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ ไปที่หน่วยงานภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ตัวเลขที่ทำโครงการ 79 โครงการ เงินหนึ่งหมื่นล้านบาท และที่ธนาคารออมสิน 150 ล้านบาทสหรัฐอเมริกา แบ่งออกเป็น 2 กอง คือ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) 120 ล้านบาท และกองทุนพัฒนาชุมชนเมือง 30 ล้านบาท

การก่อตั้งกองทุน

ตั้งขึ้นมาเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนฐานล่างของสังคมในช่วงที่กำลังมีวิกฤตเศรษฐกิจเนื่องจากคนจนที่ได้รับผลกระทบ กลับไปอยู่ชนบท เป็นการใช้วิกฤตให้เป็นโอกาส ซึ่งกองทุนนี้เข้าไปสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย 4 ประเภทได้แก่

1. องค์กรชุมชน ทั้งนิติบุคคล และไม่เป็นนิติบุคคล
2. เครือข่ายชุมชน
3. องค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีการทำกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่น หมายถึง เทศบาล หรือ อบต. ไม่สามารถของบประมาณจาก SIF ได้โดยตรง แต่ต้องไปมีกิจกรรมร่วมกับองค์กรในท้องถิ่น
4. สถาบันชุมชนที่มีกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่น หมายถึง วัด โบสถ์ มัสยิดต่างๆ

แนวทางการดำเนินงาน

เป็นการให้ทุนแบบให้เปล่า โดยโครงการที่อยู่ในกรอบหรือในข่ายที่จะสนับสนุน มีอยู่

4 ประเภท ในระยะแรกต่อมาได้เพิ่มอีก 1 ประเภท หรือที่เรียกว่า เมนู 5 ได้แก่

1. โครงการเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน
2. โครงการเกี่ยวกับเรื่องของการจัดสวัสดิการของสังคมและสวัสดิการชุมชน
3. โครงการที่มีลักษณะการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม
4. โครงการที่เสริมสร้างความสามารถขององค์กรชุมชน
5. สวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ด้อยโอกาส

ระบบและกลไกการดำเนินงาน

ในการดำเนินการของกองทุนได้พยายามสร้างกลไกและกระบวนการในระดับล่างให้มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเรื่องของการกระจายอำนาจ มีจุดเด่นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากองค์กรชุมชนรวมตัวกันเขียนโครงการ จากนั้น SIF มีการสร้างกลไกเรียกว่า คณะทำงานจังหวัด Provincial Committee หรือ PC ทำหน้าที่ในการกลั่นกรองโครงการ หากเข้ากรอบหรือประเภทที่จะให้การสนับสนุน จะมีการไปประเมินในพื้นที่ โดยคณะทำงานจังหวัด ร่วมกับผู้ประเมิน ถ้าหากผ่านจะนำเข้าสู่การพิจารณาอนุมัติของคณะกรรมการระดับภาค จากนั้นจะถูกส่งต่อไปยังคณะผู้บริหารของ SIF ซึ่งอนุมัติเป็นขั้นสุดท้าย

เมื่อได้รับการอนุมัติและในขณะที่ยังอยู่ระหว่างการดำเนินงานอยู่ จะมีกลไกเข้ามาช่วยสนับสนุน คือ Local External Supervisor (LES) จากภายนอกโครงการเข้ามาช่วยดูแลโครงการในเรื่องของการให้คำปรึกษา การตรวจรับงวดเงิน การเบิกจ่ายเงินต่างๆ บางแห่งจะมีองค์กรพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ

โครงสร้างเดิมของ SIF เป็นการจัดระบบการรวมศูนย์ในการจัดการ ทำให้โครงการได้รับการอนุมัติช้า จึงมีการสร้างสำนักงานระดับภาคขึ้นมา 11 ภาค แล้วสำนักงานนี้ก็ทำงานคู่กับ PC และ RC (Regional Committee) ตั้งแต่การรับโครงการ กลั่นกรองและอนุมัติโครงการในระดับภาค จากนั้นเสนอคณะกรรมการบริหารส่วนกลางระดับประเทศ

การติดตามประเมินผล

ได้มีการสร้างขึ้นมา 2 ระบบ คือการติดตามประเมินผลภายในและภายนอก เริ่มตั้งแต่มีคณะกรรมการของธนาคารออมสินติดตามแล้วรายงานให้กระทรวงการคลังรับทราบคณะกรรมการบริหารกองทุน (EC) ติดตามแล้วก็รายงานให้คณะกรรมการธนาคารออมสิน กระทรวงการคลังและธนาคารโลกได้รับทราบเป็นระยะ ส่วนภายในได้มีการจัดตั้งหน่วยติดตามประเมินผลทำหน้าที่ประสานงานกับคณะติดตามและประเมินผลภายนอก ส่วนในระดับจังหวัดมีคณะทำงานติดตามภายในจังหวัดของตน

นอกจากนี้ SIF ได้พยายามสร้างสิ่งที่เรียกว่า “เวทีสาธารณะ” ในการรับฟังความคิดเห็นเป็นระยะ จุดเด่นของเรื่องการติดตามประเมินผลที่ SIF สร้างขึ้นมา เป็นเรื่องทั้ง 2 ระบบ ควบคู่ทั้งภายใน

ภายนอก ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินความก้าวหน้าขององค์กร การดำเนินงานรวมทั้งปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น มีข้อมูลรอบด้านมากขึ้น ไม่เอนเอียง

ผลการดำเนินงาน

จากงบประมาณที่จัดสรรออกไปประมาณ 3,000 ล้านบาท ครอบคลุม 76 จังหวัด โครงการที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุดคือ โครงการประเภทที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ เรื่องอาชีพ ส่วนโครงการที่ได้รับการสนับสนุนน้อยที่สุดคือประเภทที่ 3 เป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม

โครงการที่ดำเนินงานเสร็จในปัจจุบันมีประมาณ 1,206 โครงการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมากที่สุด ประมาณ 500 โครงการ ภาคตะวันตก มีโครงการน้อยที่สุด เพียง 89 โครงการจะเห็นว่าเมื่อมีการจัดการแบบกระจายอำนาจไปยังจังหวัดต่างๆ ก็ยังมีศักยภาพที่แตกต่างกันออกไป ความแตกต่างเกิดขึ้นจากวงเงินที่จัดสรรลงไป ในแต่ละภาคจะมีกำหนดเกณฑ์อยู่ 4 ตัว คือ จำนวนประชากร การอพยพโยกย้าย และความแห้งแล้ง ปัญหาหนี้สินของประชาชนในพื้นที่นั้น วงเงินที่จัดสรรลงไปไม่เท่ากันเพราะขนาดพื้นที่และจำนวนประชากรแตกต่างกันในแต่ละภาค

ขอบเขตการศึกษา นอกจากการศึกษา จากเอกสาร การสัมภาษณ์ ที่ทำเกี่ยวข้องแล้วมีการทำ Focus Group และลงไปคุยกับชาวบ้านที่ได้รับการสนับสนุนจาก SIF ได้ข้อสรุปดังนี้

1. องค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจาก SIF

มีความคิดเห็นว่าเมื่อเกิด SIF ขึ้นมาทำให้ชุมชนมีการตื่นตัวในการช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ฟื้นฟูอาชีพในชุมชนต่างๆ แต่ว่าความตื่นตัวนี้มักเกิดขึ้นในขณะที่ SIF ที่โครงการดำเนินการอยู่ แล้วค่อยๆ ลดลงเมื่อหมดเงิน ทำอย่างไรให้รักษาความตื่นตัวอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

2. การเพิ่มทุนของสังคม ซึ่ง SIF มีส่วนช่วยอยู่พอสมควร

ทุนทางสังคม อาจแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ทุนทางรูปธรรมและทุนทางนามธรรม

ทุนทางรูปธรรม หมายถึง ทุนที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล

ทุนทางนามธรรม ได้แก่ เรื่องของความคิด ศิลธรรม จริยธรรม

ทุนทางสังคม เหล่านี้ในช่วงที่มีการทอดตัวลงไป ได้รับการดูแลฟื้นฟู และส่งเสริมศักยภาพมากขึ้น ในช่วงที่ SIF เข้าไปดำเนินการ ซึ่งไม่ได้ให้เป็นเงินอย่างเดียว ได้มีกระบวนการหนุนเสริมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระบบกลไกในระดับจังหวัดขึ้นมา แล้วยังมีกลไกอื่นเข้าไปเสริม เช่น LES หรือ คณะติดตามประเมินผล

โดยสรุป Model ของ SIF เป็นที่น่าสนใจ แต่ที่เป็นปัญหาคือ นับตั้งแต่เริ่มดำเนินงานเมื่อ กันยายน 2541 มีการเปลี่ยนแปลงภายในมาก ผู้ที่เกี่ยวข้องตามไม่ทัน มีการทำความเข้าใจกันตลอด

ในอนาคต SIF พยายามเข้าไปเชื่อมโยงด้านนโยบาย กับทางสภาพัฒน์ฯ เข้าไปนำเสนอในเชิงนโยบาย เชื่อมโยงกับกองทุนพื้นที่ต่างๆ ผู้บริหารกองทุนไม่ได้คิดแต่เพียงว่าจะบริหารเงินก้อนนั้นแค่เพียงอย่างเดียว แต่จะอย่างไรให้เกิด Impact ให้มากขึ้นในเชิงนโยบาย

ทดลองนำเสนอรูปแบบกองทุน : ผู้แทนคณะวิจัย โดย คุณสังคม คุณคณากรสกุล

ทุนที่แต่ละองค์กรบริหารอยู่มีที่มาจาก 2 แหล่งใหญ่ คือ ทุนภาครัฐและทุนภาคเอกชน ซึ่งมีจุดเด่นและจุดด้อยต่างกัน ซึ่งคณะวิจัยสามารถทดลองทำการเสนอรูปแบบกองทุนในอนาคต โดยแยกตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แหล่งงบประมาณหลักของทุนเพื่อการพัฒนา มาจากภาครัฐ หรืองบประมาณแผ่นดิน ขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้มีการระดมทุนจากท้องถิ่นหรือทุนจากต่างประเทศได้ด้วย เพราะขณะนี้แหล่งทุนจากต่างประเทศค่อยๆ ลดจำนวนลงเนื่องจากประเทศไทยถูกมองว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หากเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ อีกหลายประเทศ ดังนั้นประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการระดมทุนภายในประเทศเป็นหลัก ทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งหากพิจารณาจากขนาดของเม็ดเงินพบว่าทุนจากภาครัฐมีขนาดใหญ่ และมีผลกระทบโดยรวมต่อการพัฒนาประเทศมากกว่าทุนจากภาคประชาชน ในขณะที่ทุนจากภาคประชาชนมีนัยสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นได้ดีกว่า

ขนาดของกองทุนที่สนับสนุนการพัฒนาในระดับประเทศ ไม่ควรเป็นกองทุนขนาดเล็ก แต่ควรเป็นกองทุนขนาดกลางขึ้นไปโดยมีวงเงินประมาณ 600 ล้านบาทต่อปี หรือ 50 ล้านบาทต่อเดือน เพราะถ้ากองทุนมีขนาดเล็กมากเกินไปการดำเนินงานก็ไม่สามารถจะส่งผลถึงกลุ่มเป้าหมายได้ในปริมาณกว้าง

2. วิสัยทัศน์ กองทุนมุ่งเน้นให้คนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวโดยคำนึงถึงปัญหาของประเทศเป็นหลัก คล้ายกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3. วัตถุประสงค์ น่าจะมีภารกิจอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- (1) เป็นกลไกกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนทำงานพัฒนา
- (3) ควรมีการสนับสนุนวิจัยพัฒนาในด้านที่มีผลกระทบทางด้านนโยบาย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม

4. โครงสร้างและแนวทางบริหารกองทุน กองทุนใหม่ ควรมี 2 ระดับ

(1) กองทุนส่วนกลาง ส่วนกลางกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์หลักตลอดจนจัดสรรงบประมาณกระจายสู่ท้องถิ่น ภูมิภาค โดยดูยุทธศาสตร์และปัญหาความเดือดร้อน (Targeting Map) ตลอดจนมีอำนาจในการตัดสินใจในโครงการต่างๆภายใต้ข้อเสนอของกรรมการส่วนท้องถิ่น ในกรณีที่พบว่าโครงการใดที่ท้องถิ่นเสนอมาขัดต่อนโยบาย ยุทธศาสตร์หลักหรือไม่โปร่งใสอาจทำการยับยั้งได้

(2) กองทุนส่วนท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาสู่ท้องถิ่น การสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของกองทุน ในขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงบริบทและยุทธศาสตร์การพัฒนาของท้องถิ่น ส่วนแนวทางการบริหารกำหนดให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพความคล่องตัว รวมถึงมีอิสระการจัดตั้งกองทุนและระดมทุนในระดับท้องถิ่น

5. กลไกในการพิจารณาระดับต่างๆ จะมีคณะกรรมการทั้ง 2 ระดับ

(1) กรรมการส่วนกลาง มีหน้าที่

- กำหนดทิศทาง นโยบาย ยุทธศาสตร์ โดยรวมของกองทุน
- ควบคุมให้เป็นไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ของกองทุน
- มีสิทธิยับยั้งโครงการที่ผ่านมาจากการอนุมัติของคณะกรรมการท้องถิ่น
- ตรวจสอบกลไกการดำเนินงานทั้งระบบ

คุณสมบัติของคณะกรรมการ

- กรรมการควรได้รับการยอมรับหรือเสนอชื่อเพื่อเป็นตัวแทนของภาคต่างๆ
- กรรมการไม่ควรมีส่วนในการพิจารณาโครงการพัฒนาที่ตนเองมีส่วนได้เสีย

(2) กรรมการส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่

-ศึกษาและพิจารณา โครงการท้องถิ่น ว่าสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของกองทุน ในขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงบริบทและยุทธศาสตร์การพัฒนาของท้องถิ่น

-อนุมัติโครงการในระดับท้องถิ่น

-ระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาโครงการระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิอาจจะเป็นนักวิชาการหรือชาวบ้านก็ได้

3. กลุ่มเป้าหมาย

การดำเนินโครงการพัฒนา ควรเป็นของภาคประชาชน โดยคำนึงว่าผู้รับประโยชน์ที่แท้จริงควรเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งนี้อาจมีการระดมหรือขอความร่วมมือจากภาคีต่างๆเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่มเป้าหมายหลักได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนทั่วไป

4. วิธีการสนับสนุนงบประมาณ ควรมี 3 รูปแบบ

4.1 เงินให้เปล่า เป็นการเสริมสร้างการพัฒนาผู้ด้อยโอกาสในสังคม คนที่ให้ไปแล้วไม่สามารถส่งคืนได้ แต่สามารถเข้าไปก่อให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาในส่วนอื่นได้

4.2 เงินกู้ยืม เช่น ชุมชนทำกิจกรรมบางอย่าง แล้วมากู้ยืมเพราะอย่างน้อยเมื่อทำการไปแล้วก็มีการได้มาส่งคืนดอกเบี้ย ควรกำหนดในอัตราที่เหมาะสม

4.3 ทุนหมุนเวียน สนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่น

ข้อพิจารณาในการสนับสนุนงบประมาณ

- (1) มีการกำหนดยุทธศาสตร์ระยะสั้นและระยะยาว
- (2) มีกลไกการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกองทุนระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ
- (3) สร้างกลไกให้เกิดภาคีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน
- (4) สร้างกลไกการบริหารกองทุนที่ชัดเจน โดยไม่ทำโครงการพัฒนาเอง

(5) สร้างกลไกให้เกิดสำนึกว่ามีความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุน

5. การตรวจสอบประเมินผล

5.1 การตรวจสอบประเมินผลภายใน ควรมี

(1) การตรวจสอบประเมินผลของส่วนกลาง มีหน้าที่

- จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภายในเพื่อติดตามความก้าวหน้า การบรรลุวัตถุประสงค์ คุณภาพของการดำเนินงาน ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล
- การจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จของดำเนินโครงการ
- การจัดสร้างระบบหมุนเวียนกันตรวจสอบภายในในรูปของคณะกรรมการ
- ตรวจสอบบัญชีและรายงานการเงิน
- การรายงานผล

(2) การตรวจสอบประเมินผลของส่วนภูมิภาค มีหน้าที่

- การรายงานผลการทำงาน
- การติดตามดูงาน

5.2 การติดตามประเมินผลภายนอก

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรวจสอบโครงการ

(2) การมีส่วนร่วมสร้างกลไก การตรวจสอบภายนอก โดยขอความร่วมมือจากสถาบันวิชาการในท้องถิ่นเพื่อช่วยในการประเมินผลโครงการและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล

อภิปรายและเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมประชุม

ผู้แทนจากกระทรวงการคลัง

ในเรื่องเอกสารจะพบว่าขาดการสำรวจว่ากองทุนต่างๆทำอะไรกันบ้างด้านเนื้อหา คำตอบจากการวิจัยค่อนข้างน้อย ไม่เน้นเป็นรูปธรรม อาจได้บ้างในแง่ปัญหาของแต่ละกองทุนเท่านั้น รูปแบบการวิจัยของกองทุนนั้นมีวัตถุประสงค์ มีการดำเนินการที่มีประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่ การศึกษาวิจัยไม่ได้ผลสัมฤทธิ์ออกมาเลย มีเพียงแต่ละโครงการใช้เงินไปเท่าไร ในรายปีมีเท่าไร แต่ที่ได้รับมาไม่ว่าจะเป็นเงินของภาคเอกชนหรือจากต่างประเทศ เช่น บางองค์กรได้รับจากภายนอกหรือบางองค์กรใช้ของราชการต่างๆ เหล่านี้เราไม่ได้วัดในลักษณะนั้น งานวิจัยน่าจะมีลักษณะเพื่อที่จะได้ข้อสรุปว่ากองทุนต่างๆน่าส่งเสริม ควรดำเนินการหรือไม่ และน่าจะเข้าช้อยกับงานของส่วนราชการที่ใช้งบประมาณของประเทศเป็นประเด็นที่นักวิจัยน่าจะมีคำตอบออกมา ถึงแม้ตอนท้ายสรุปออกมาจะนำเสนอเป็นอีกกองทุนหนึ่งขึ้นมาอีกในความรู้สึกส่วนตัวยิ่งงงใหญ่ เพราะว่าตอนนี้เรามีกองทุนทั่วประเทศเป็นร้อยๆกองทุน

คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์

การดำเนินงานของกองทุน ซึ่งยั่งยืนวัดได้จากการที่คนในท้องถิ่นรู้สึกเป็นเจ้าของและมีการขยายผลจากเงินทุนน้อยสามารถก่อประโยชน์ได้มาก

มีความรู้สึกเป็นห่วงเรื่องการใช้เงินกองทุนที่มาจากภายนอก โดยเฉพาะในรูปของเงินกู้และมาในระยะเวลาสั้น ซึ่งจะเกิดผลดีและผลเสียต่อสำนึกของชุมชน กองทุนควรจะเน้นเรื่องเหล่านี้คือ

1. แหล่งที่มา ควรมีการระดมทุนภาคประชาชนโดยใช้หลักคุณธรรมว่าจะต้องระดมทุนเพื่อผู้สถานะของเรา
2. กองทุนควรมีความหลากหลาย ที่สำคัญคือชุมชนต้องมีส่วนร่วมและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอว่าคณะกรรมการมาจาก 5 ภาค และมีสัดส่วนเท่าเทียมกัน เพราะการเป็น Partnership จะมีไม่เท่ากัน เป็นภาครัฐมีหน้าที่ในการกำกับกติกา ควรมีสัดส่วนเท่าเทียมกับกองทุนพัฒนาท้องถิ่นเท่ากับชาวบ้านหรือไม่ ดังนั้นองค์กรเพื่อการพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็งควรแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผู้มีส่วนโดยตรง คือชุมชน กับส่วนอื่นๆ ที่เป็นภาคีเพราะเป็นบุคคลภายนอกที่เข้ามาเสริมเท่านั้น
3. การกระจายไปยังกลุ่มเป้าหมายหลักให้มีสัดส่วนที่ต่างกัน องค์กรชุมชนเป็นอันดับแรก และองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งเป็นผู้เสริมในเรื่องสิทธิ การรวมกลุ่มของประชาชน

การทำเรื่องกองทุนเป็นเป้าหมายที่ดี เป็นกลไกที่มีความจำเป็นในขณะที่สังคมอ่อนแออย่างรุนแรง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการบูรณะสังคมส่วนที่ด้อยและเกิดปัญหาช่วงที่ผ่านมา ปัจจุบันกองทุนสิ่งแวดล้อมให้ 1 ใน 60 จึงเป็นกลไกการจัดการของภาครัฐเริ่มจากแนวคิดปรัชญา จนถึงการอนุมัติ การดำเนินโครงการและการประเมินผล ถ้าเปรียบเทียบจาก 5 องค์กรที่ศึกษาจะให้ลำดับต่ำสุด พรบ. ยังทำไปสิ่งแวดล้อมยังเสื่อมโทรมลง เรามีบทเรียนจากการพัฒนามาก กรณีของ SIF เงินมาก่อนข้างมาก แต่การใช้คุณธรรมในจิตใจไม่มีและโครงสร้างของชุมชนไม่เข้มแข็ง

ถ้าจะพัฒนาสังคมรัฐจะต้องเป็นฝ่ายที่ให้การสนับสนุนในสัดส่วนที่ไม่น้อยกว่าการพัฒนาด้านอื่นๆ และให้โครงการประเภทที่มีระยะยาว

คุณหมออรรถพร

มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

1. หน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณของรัฐคิดว่าถ้าสามารถระบุให้ชัดเจนได้จะเป็นประโยชน์มาก เช่น งบของรัฐเมื่อทำแล้วได้ผลดีหรือไม่ดีหากเปรียบเทียบระหว่างทำเองกับให้องค์กรพัฒนาเอกชนทำ
2. เกี่ยวกับงบประมาณสนับสนุนการลงทำงานในชุมชนของภาครัฐขาดไป กระบวนการสานต่อกับสำนักงบประมาณ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะให้ชัดเจน เพราะในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 เน้นความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ
3. หากเน้นเฉพาะ 3 กลุ่มเป้าหมายหลัก คิดว่าค่อนข้างจะลำเอียง เพราะในส่วนของการองค์กรท้องถิ่น ที่จะเป็นแนวร่วมการทำงานของชุมชนค่อนข้างจะมาก จากสถิติของกรมประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 60-70 มาจากการาและองค์กรท้องถิ่น คิดว่าเป็นตัวช่วยและกระตุ้นสร้างความเข้าใจ ซึ่งมีงบประมาณลงไปสนับสนุน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้มากขึ้น มีหลายกองทุนที่ทำ

ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของตนเอง เวลาลงพื้นที่ซ้ำซ้อนกัน ควรจะมีการประสานงานให้เป็นระบบ และเชื่อมโยงกันให้มากกว่านี้

คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับเกณฑ์การสนับสนุนงบประมาณ ในรูปแบบที่คณะผู้วิจัยนำเสนออยากให้มีรูปธรรมที่ชัดเจนว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนที่จะให้เงินสนับสนุนมีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นอย่างไร มีการจัดรูปองค์กรที่สามารถทำงานได้จริงหรือไม่

สิ่งที่องค์กรพัฒนาเอกชนละเลยคือความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่เกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการด้านการเงินซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่นำไปสู่การตอบคำถามเรื่องความยั่งยืนและความต่อเนื่องของชุมชน การบริการการเงินมีส่วนสำคัญ แต่ไม่ค่อยพูดถึง การประเมินผลโครงการก่อนอนุมัติจริงๆ ระบบการบริหารจัดการควรเป็นอย่างไร แต่พอตรวจผลงาน การทำงาน การเงินพบปัญหา เช่น ชาวบ้านเขียนหนังสือไม่เพียงพอพิมพ์ลายนิ้วมือ จะให้ทำระบบบัญชีมาตรฐานตามเงื่อนไขของแหล่งทุนได้อย่างไร

ข้อเสนอ คือ ถ้าต้องการที่จะให้มีรูปแบบบริหารกองทุนที่ชัดเจนควรมีรูปแบบของการบริหารการเงินให้ชัดเจน

คุณไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม

ได้ฝากข้อคิดเกี่ยวกับงานวิจัยว่ามีประโยชน์ วิธีหนึ่งที่จะใช้ประโยชน์ได้คือ เอามาจัดประชุมหรือสัมมนา ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือบริหารกองทุนต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อมาคุยกันว่า การบริหารกองทุนต่างๆที่มีอยู่แล้วจะปรับปรุงได้อย่างไร หรือปรับโครงสร้างขนาดใหญ่หรือจะสร้างใหม่ จัดประมาณ 1 วัน หรือครึ่งวันก็จะได้ความคิดที่เป็นรูปธรรม จะได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยยิ่งขึ้น

ที่ปรึกษาโครงการ : ดร. อุทัย ดุลยเกษม

แต่เดิมการพัฒนาทั้งหลาย เงินที่จะนำมาพัฒนาอยู่ในหน่วยงานของรัฐมาก แผนงานพัฒนามีโดยตรงนี้มีข้อจำกัดคือไม่ค่อยได้ผล เลยนำไปสู่การจัดตั้งกองทุนและนำไปสู่กิจกรรมและหวังว่านำไปสู่การพัฒนาเหมือนกัน แล้วฝ่ายองค์กรพัฒนาเอกชนก็ยังมีกองทุนขึ้นมา จากการศึกษา 5 กองทุน ได้พูดถึงการบริหารกองทุน การมีส่วนร่วม Accountability ทั้งหมด แล้วต้องทำเป้าหมายส่วนหนึ่งไปจบที่การมีกองทุนที่เป็นของชุมชนจัดขึ้น ให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของจริงๆ เงินสนับสนุนหรือเงินให้เปล่าหรือเงินยืมต้องนำมาสนับสนุนศักยภาพของชุมชนที่ชุมชนสามารถควบคุมเงินทุนของตัวเองได้ภายในชุมชน และตัดสินใจในการเลือกพัฒนาได้

เจ้าหน้าที่จากกระทรวงมหาดไทย

ตั้งข้อสังเกตในเรื่องกลุ่มเป้าหมายคือผลจากการวิจัยจะเห็นรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงาน แต่รูปแบบที่เกิดขึ้นเป็นโครงการที่สะท้อนปัญหาที่แท้จริงหรือไม่ จากประสบการณ์ที่เคยอยู่ต่างจังหวัด มาก่อน ได้เคยไปเป็นกรรมการพิจารณากองทุน บางครั้งเงินเร่งด่วนมาก สะท้อนปัญหาของโครงการ เหมือนกัน แต่สะท้อนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ในรูปแบบกลไกที่ชัดเจนมีประโยชน์มากไหมที่จะ Organize กลุ่มต่างๆ เพราะว่ามีคณะกรรมการของจังหวัด แต่บางครั้งตัวแทนไม่ครอบคลุมจึงมีปัญหาโครงการที่ เสนอขึ้นมา กรรมการระดับภาคจะพิจารณาถึงเนื้อโครงการ แต่ความจริงมีปัญหาซึ่งสะท้อนจริงๆ แต่ ไม่ได้รับการพิจารณาขึ้นมา

การลดต้นทุนในการจัดการขณะที่ภาคเอกชนลดต้นทุนลง การดำเนินงานเรื่องประชาคม กองทุนภาครัฐซึ่งมีผลมากในหมู่บ้าน

-เสนอว่า ต้องการให้มีการหารูปแบบการต่อยอดในส่วนที่ดีเพื่อลดต้นทุนไม่ซ้ำซ้อน และ ประสานงานกัน ได้จะเป็นการช่วยประหยัดในเรื่องการบริหาร

-กองทุนของชุมชน มีแนวโน้มว่ายั่งยืน เพราะเป็นกองทุนที่ชาวบ้านดำเนินการเอง จะแตกต่างจากกองทุนที่ให้ไปตามโครงการ เช่น มียาซาว่า (Miyazawa Plan) แล้วจะค่อยๆหายไป ซึ่งจะคัดค้านไปว่าโครงการนี้มีรูปแบบเป็นอย่างไร และพัฒนาต่อเนื่องได้หรือไม่

-ตามพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจ ในปี 2545-2549 ท้องถิ่นจะมีรายได้ประมาณ ร้อยละ 35 ของงบประมาณแผ่นดิน หรือประมาณ 300,000 กว่าล้านบาทที่ลงไป ในท้องถิ่น องค์กรไหน สามารถที่จะลงไปติดต่อกับทางท้องถิ่นได้ ก็จะสามารถปรับการสนับสนุนได้เป็นรายปี

คุณรศยา จันทรเกียรติ

ถ้ามองรูปธรรมจริงๆตัวกองทุนที่พูดถึงนี้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนใช้ประโยชน์ได้เลย จาก ประสบการณ์ที่ได้ทำงานและสัมผัสท้องถิ่นมานานพบว่า หน้าที่จะต้องทำคือบทบาทการประสานงาน (Facilitator) คือ ทุกคนบรรลุวัตถุประสงค์ของตัวเองหมด แต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์รวม เช่น ศูนย์ พัฒนาชาวเขา เสริมชาวเขาให้มีอาชีพดีขึ้น รายได้ดีขึ้น เป็นองค์กรที่เอาวิธีการพัฒนามาจากสวิสเซอร์ แแลนด์ แต่ในขณะเดียวกันก็ไปกระทบป้าอนุรักษ์ที่อยู่ติดกัน ซึ่งเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ทำเรื่อง Environmental Education ปัญหาขณะนี้คือ (1) ขาดตัวประสานกลางที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียใดๆ (2) การให้ความรู้เรื่องชุมชนที่อยู่ได้ในระยะยาว การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและการศึกษา

ในส่วนที่ อบต. ได้เงินไป ชุมชนจะมีส่วนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ เรื่อง ถ้าชุมชนมี ความเข้มแข็ง มีความรู้ความเข้าใจ แต่ยังมีอีกหลายชุมชนที่ยังอ่อนแออยู่ภายใต้ระบบพึ่งพิง ยังมีอิทธิ พลท้องถิ่น ตรงนี้เป็นคาบสองคม โดยแท้จริง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่ลงทำงานและหน้าที่ตรงนี้ ต้องมีด้วย

กองทุนสิ่งแวดล้อม

ข้อชี้แจงในส่วนที่ถูกพาดพิงถึง คือ เรื่องการจัดสรรเงินกองทุนให้กับภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเงินกองทุนตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมต้องการฟื้นฟูแก้ไข เนื่องจากว่าเงินใน การลงทุนก่อสร้างระบบต่างๆ เป็นไปในปริมาณที่มาก เมื่อเทียบสัดส่วนดูแลองค์กรพัฒนาเอกชนจะ

ได้น้อย เพราะกฎหมายกำหนดว่าแต่ละโครงการได้ไม่เกิน 5 ล้านบาท อยู่ในกฎระเบียบการจัดสรรเงิน และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้เป็นมาตรการเสริม ทางด้านการเงินในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งในอดีตขาดการลงทุนในการ จัดสร้างระบบบำบัดพวกนี้ รัฐบาลจึงส่งเสริมให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีการก่อสร้างระบบ เนื่องจากมีข้อ จำกัดทางการเงินของท้องถิ่น ซึ่งไม่สามารถหาเงินมาลงทุนก่อสร้างได้

ในอนาคต เมื่อท้องถิ่นมีรายได้ตาม พ.ร.บ.การกระจายอำนาจจะต้องมีส่วนสมทบเงิน แทนที่ รัฐบาลไปช่วยอุดหนุน ตอนนี้กำหนดสัดส่วนว่าโครงการท้องถิ่นเข้ามารับความช่วยเหลือจากกองทุนจะ ต้องมีเงินสมทบประมาณร้อยละ 5-35 แล้วกองทุนจะสนับสนุนประมาณร้อยละ 95-70 เป็นสัดส่วนถด ถอยหมายความว่า ช่วงแรกท้องถิ่นมีศักยภาพน้อยก็จะสนับสนุนมาก

อาจารย์ปรีชาติ วลัยเสถียร

ข้อเสนอประเด็นแรก คือ สถานะของกองทุนและการทำงานเชิงกระบวนการเป็นเพียงองค์ ประกอบส่วนหนึ่งในงานพัฒนา จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นงาน Facilitator งานของการสร้างจิตสำนึก งานของการวิเคราะห์ ประการที่สอง ทุนน่าจะก่อให้เกิดการ บูรณาการของการพัฒนาเพื่อจะได้เห็นความเชื่อมโยงของกิจกรรมที่จะตอบสนองต่อความเข้มแข็งและ ยั่งยืนของชุมชน และการพัฒนาไม่น่าจะเป็นลักษณะของทุนที่ให้แต่ละกิจกรรมโดยที่ไม่มีการพิจารณา แต่เดิมชุมชนทำอะไรมีประสบการณ์อย่างไร สถานการณ์ของปัญหาความต้องการขณะนั้นคืออะไร ทุน นั้นจะเชื่อมกับโครงการหรือแผนของโครงการมากกว่าที่จะเป็นกิจกรรมเดี่ยวๆที่เกิดขึ้นตามระยะ ถ้าทุน ไหมมาชุมชนก็จะปรับตัวเพื่อดึงเอาทรัพยากรนั้นมา ทุนน่าจะมองเพื่อความเจริญก้าวหน้าหรือความ เคลื่อนไหวของชุมชนด้วย อยากให้มีการถ่ายโอนของทุนจากภายนอกไปสู่ทุนภายใน วิสัยทัศน์ที่คณะ วิจัยเสนอมาเห็นว่ายังมองไม่เห็นเป็นภาระกิจเฉพาะของกองทุน แต่ยังไม่ได้เชื่อมโยงเกี่ยวกับงานพัฒนา โดยเฉพาะกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งหรือเข้ามาใช้ประโยชน์จากกองทุนได้ ถ้ามองเฉพาะ บทบาทของกองทุน ก็เหมือนกับธนาคาร ใครเข้มแข็งก็จะเข้าถึงทรัพยากรตรงนั้นได้ กองทุนจะทรง อิทธิพลมากในงานพัฒนา หลายหน่วยงานรวมทั้งบางองค์กรพัฒนาเอกชนเอง สามารถปรับเปลี่ยน นโยบายแผนงานตามกระแสของทุน รวมทั้งองค์กรประชาชนด้วย

ในแง่ของกองทุน SIF เป็นเครื่องมือสนับสนุนกระบวนการและทำให้เกิด Facilitator เกิด สถาบันการพัฒนา เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง คือฐานเครือข่ายองค์กรชุม ชนโดยเฉพาะ โครงการประเภทที่ 5 ที่เป็นกระบวนการใหญ่โตมีเครือข่าย กว่า 600 เครือข่าย เริ่มทำ แผนชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งมีการอนุมัติแล้วประมาณ 800 ตำบล ครอบคลุม 50 จังหวัด ประมาณ 80 กว่า ล้านบาท หวังว่าจะเป็นแผนพัฒนาที่สะท้อนความต้องการและเชื่อมกับ แผนของ อบต. และเทศบาล ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดกระทรวงการคลัง ที่จะให้ลงไปอยู่ที่เทศบาลและ อบต.มาก ชุมชนจะต้องพยายาม พึ่งตนเองและดึงงบประมาณจากท้องถิ่นมาสนับสนุนเป็นกระบวนการพัฒนาที่ควบคู่กันไป

ในแผนชุมชนที่เริ่มขณะนี้ จะเป็นลักษณะของเวทีเรียนรู้ร่วมกัน โดยชุมชนเป็นคนจัดเวที ซึ่ง ทำเสร็จแล้ว 4-5 เวที แล้ว อบต. เทศบาลเข้าไปในเวทีนี้ด้วย โดย SIF สนับสนุนให้เกิดกระบวนการผ่าน แผนงานโครงการ และยังมียังอีกส่วนหนึ่งคือสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ เสริมสร้างกระบวนการ

เรียนรู้ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 100 ล้านบาทจากวงเงินที่สนับสนุนโครงการทั้งหมด เป็นเงินที่สนับสนุนด้านเวทีติดตามเรียนรู้ให้คณะทำงานจังหวัดเป็นผู้ใช้งบนี้เป็นหลัก สถาบันชุมชนกลุ่มออมทรัพย์หรือสวัสดิการชุมชน เกิดจากฐานให้การทำงานเรื่อง SIF เมนูที่ 5

ดร.อุทัย ดุลยเกษม

ในการพูดถึงกองทุนเพื่อการพัฒนา เราตีความการพัฒนาว่าอย่างไร จะมีลักษณะเฉพาะมาก เราต้องแยกให้ออก เช่น กองทุนเป็นกองทุนพัฒนาหรือเปล่า มีกองทุนอื่นๆอีกมาก ถ้าสมมติว่ากองทุนต่างๆ เหล่านี้รวมตีความเป็นกองทุนพัฒนา เราควรจะแยกออกเป็นแต่ละมิติ หรือควรจะเป็นกลุ่ม จะเรียกว่า “กองทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน” ในการทำให้ชุมชนสามารถที่จะฟื้นฟู และให้ทุนชุมชนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งชุมชนมีหลายประเภท ถ้าสมมติเรารับความคิดเหล่านี้ได้ การจัดสรรกองทุนได้รู้ชัดเจนว่าวัตถุประสงค์เรามุ่งไปสู่หลักใหญ่ควรจะไปเพื่ออะไร หน่วยที่ได้รับการสนับสนุนชุมชนในความหมายกว้าง ไม่ใช่ตามขอบเขตของมหาดไทยซึ่งชุมชนมีหลายประเภท

บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ

การพัฒนามีหลายตัวไม่มีขอบเขตว่าจะพัฒนาอะไร อยากจะเสนอว่าเราต้องพัฒนาคนตามแผนฯ 8 และในแผนฯ 9 มีส่วนร่วมค่อนข้างมาก เมื่อพัฒนาคน คนดีชุมชนดี สังคมกว้างก็ดี แต่การเข้าถึงตรงนั้นมันยาก ซึ่งเครื่องมือที่ใช้มี 2 ตัว คือ ต้องมีการลงทุนประการแรกคือ บุคลากร ทุนที่ไม่ใช่เงินอย่างเดียว การพัฒนาคนโดยนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ มีความสามารถเป็น Leadership เป็นผู้นำที่ดี ขึ้นมาให้เป็นกลุ่มเป็นก้อน จัดเป็นหมวดเป็นหมู่ ถ้าเรา Empower ตรงนี้ขึ้นมาได้ โครงการต่างๆ ที่เราสร้างจะทำต่อไปเป็นขั้นที่ 2 ถ้าชุมชนมีความสามารถวางแผนได้ โครงการของรัฐบาลมีก็กระทรวงงานมีทุกฝ่ายก็เอาของชาวบ้านไปเชื่อมกับงานที่มีอยู่

องค์กรพัฒนาเอกชน มีปัญหาอยู่ 2 ประการคือ

1. เรื่องการบริหาร เนื่องจากบุคลากรที่มีจิตสำนึกด้านการพัฒนามีน้อย จะหาที่มีคุณภาพมาได้อย่างไร
2. การบริหารที่ไม่ใช่คนๆเดียว ซึ่งจะเป็นกลุ่มใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์อย่างเป็นโครงสร้างที่ต่อเนื่องจะต้องมีความสามารถ และงบประมาณสนับสนุนมีสวัสดิการที่มั่นคง สิ่งสำคัญคือ จะต้องสร้างจิตใจ สร้างอุดมการณ์ที่จะทำให้มันคง

ผู้นำชุมชนจากเชียงใหม่

จุดที่มีการเปรียบเทียบ เนื่องจากงานของสภาคาทอลิก เป็นงานขององค์กรทางศาสนา จึงเน้นการพัฒนาคนในแง่ของคุณค่า ศาสนา วัฒนธรรมชุมชนมาเป็นหลักในการทำงาน แต่การเตรียมบุคลากร และเจ้าหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่อง ยังมีปัญหา ซึ่งรับคนที่จบระดับมหาวิทยาลัยมาทำงานเพียง 1-2 ปี แล้ว

ไปที่อื่น จากประสบการณ์เหล่านี้ ทำให้มองย้อนกลับว่าชุมชนจะสร้างคนของชุมชนขึ้นมาเป็นเจ้าหน้าที่ได้อย่างไร

ที่ศูนย์เชียงใหม่ เริ่มรับเอาลูกหลานของชุมชนมาฝึก และรับเป็นเจ้าหน้าที่ทำให้เกิดความผูกพันกับชุมชน และอุทิศตนค่อนข้างมาก แต่จุดด้อยคือ ชุมชนขาดการบริหารจัดการ จะทำให้เกิดการเชื่อมกับส่วนที่มีเทคนิคทักษะได้อย่างไร เมื่อ SIF เข้ามาซึ่งเป็นการต่อยอดจากที่มีอยู่ ชุมชนเอง ก็พยายามจะเข้าไปรับการสนับสนุนในส่วนนี้

คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์

มี 2 จุดที่คิดว่าจะน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับกองทุนหรือการพัฒนาต่อไป คือ (1) การมองเข้ามาข้างในคือ บทบาทและวิสัยทัศน์ของเจ้าหน้าที่ ใน SIF มีการคุยกันทุกเดือน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ และกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ร่วมกัน และ 2) ระบบข้อมูล MIS ของ SIF โดย World Bank เข้ามาช่วยวางพื้นฐานในตอนแรก และต่อมาได้เอาคนไทยมาพัฒนาตัวเอง เพื่อพัฒนาระยะของไทยให้ได้ คือสามารถเชื่อมต่อได้หมดทั้ง 11 ภาค ทำให้ข้อมูล Up date มาก ทันทีที่คณะกรรมการภาคอนุมัติ 2-3 วัน ข้อมูลจะเข้ามาที่ส่วนกลาง ทุกสิ้นเดือนกรรมการบริหารประชุมจะมีข้อมูลทันเหตุการณ์ทุกภาค เมื่อประชุมเสร็จภายใน 1 อาทิตย์ จะเปิดเผยข้อมูลทำระบบเอกสารและอินเทอร์เน็ตไม่สามารถแก้ไขข้อมูลส่วนอื่นได้ เพราะมีระบบล็อกของแต่ละองค์กร อยากจะฝากไว้ว่า ระบบข้อมูล MIS น่าจะให้ความสำคัญกับระยะต่อไป และจะสามารถเชื่อมโยงกันได้

ดร. สีสารณ บัวสาย

มี 2 ประเด็นซึ่งจะโยงจากรายงานเฉพาะกรณี และโยงมาหาข้อสรุป แต่จะพูดถึงข้อสรุปก่อน

ประเด็นแรก คือ เงินกองทุนเพื่อการพัฒนาที่แยกออกเป็นสาขา กับประเภทที่มองเป็นองค์กรรวม ในทางปฏิบัติถ้าจะให้ทุกคนหันมาทำแบบองค์กรรวมเหมือนกันหมด คงเป็นไปได้ แต่สิ่งที่เป็นไปได้ คือ จากข้อมูลยืนยันว่ากระบวนการทำงานพัฒนาต้องเอาคนเป็นหลัก จะโยงไปหาข้อเสนอแนะว่าในช่วงแผน 9 ถ้ารัฐจะเน้นคน รูปธรรมที่ควรจะเน้นคือ ไปสร้างข้อกำหนดหรือเงื่อนไขบางอย่างที่ทำให้กองทุนต่างๆ ที่มีอยู่มองมิติเรื่องการพัฒนาคนด้วย

ข้อบังคับภายในของทุกกองทุนเปลี่ยนได้ด้วยกรรมการนโยบายของกองทุนนั้น ถ้ามองข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อมูลของแต่ละกรณีศึกษาไม่ว่า LDI กองทุนสิ่งแวดล้อม พชม. สภาคาทอติก หรือ SIF จะต้องชี้ให้เห็นว่าเรื่องการพัฒนาคนหรือการมีส่วนร่วมคิดร่วมทำจากฐานล่างส่งผลอย่างไรต่อความยั่งยืนของการพัฒนา ต้องชี้ออกมาให้ได้จึงจะมีน้ำหนักพอ จะไปรองรับข้อเสนอ

ประเด็นที่ 2 เรื่องการบริหารจัดการกองทุนให้กระจายสู่ท้องถิ่น เป็นข้อเสนอแนะโดยดึงออกมาจากจุดเด่นจากหลายองค์กร กลไกของท้องถิ่นจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ จะต้องมีการมีเครื่องมือที่สนองความต้องการ ทำให้กลไกท้องถิ่นเข้มแข็ง สรุปได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. เพิ่มความสามารถด้านการบริหารจัดการ เช่น การเงิน การบัญชี การติดตามตรวจสอบบริการข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้มีกำลังความสามารถที่จะดูแลและในส่วนท้องถิ่นได้จริง ๆ
2. การพัฒนากระบวนการกลุ่มของชุมชน เช่น การสร้างให้เกิดสำนึกความเป็นเจ้าของ
3. เครื่องมือที่ช่วยทำให้กลไกท้องถิ่นพิจารณาโครงการ เช่น มีแผนยุทธศาสตร์ มี Tagetting Map มีตัวชี้วัดที่ท้องถิ่นกำหนดเอง

คุณจตุรงค์ บุญยรัตนสุทร

มีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกองทุน 2 เรื่อง

1. เรื่องเงิน เป็นเครื่องมือที่จะใช้สำหรับการเข้าไปช่วยเสริมกระบวนการพัฒนาในจำนวนและปริมาณที่เหมาะสม
2. กระบวนการต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือของผู้รับทุน

โดยภาพรวม บทบาทของกองทุนจะมี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. กองทุนต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน บุคลากรมีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ มีกระบวนการทำงานที่ถูกต้อง
2. สนับสนุนองค์กรชุมชน และร่วมกับภาคีต่างๆที่เกี่ยวข้อง บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกัน
3. เชื่อมโยงเชิงนโยบาย หมายถึง การทำหน้าที่มากกว่าการให้ทุน เช่น เพิ่มการบริหารจัดการเสริมบทบาทหน้าที่ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ให้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

ผู้แทนกองทุนสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากถูกคาดหวังว่า กองทุนสิ่งแวดล้อมเป็นกองทุนเดียวที่ไม่ให้การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ไม่ได้มองเรื่องการพัฒนาคนตามเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จริงๆแล้วเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายและนโยบายที่จะให้การสนับสนุนเงินในส่วนของการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงจัดสรรงบประมาณถึง 80% ให้กับส่วนนี้ ถ้าเทียบกับงบประมาณประจำปีให้กับโครงการทางด้านจิตสำนึก ประมาณร้อยละ 3-4 กองทุนสิ่งแวดล้อมให้ถึงร้อยละ 22 เพื่อสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่น โดยให้เงินแก่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคทั้ง 12 แห่ง ในการเสริมสร้างขีดความสามารถของท้องถิ่นในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดเพื่อรองรับนโยบายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ พรบ. การกระจายอำนาจและรัฐธรรมนูญ มีการศึกษา Model ที่เป็นผลรวมที่จะนำไปใช้ Applied กับทั่วประเทศให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในส่วนของการพัฒนาคนเพื่อให้มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมทางกระทรวงวิทยาศาสตร์มีแหล่งที่สำคัญอยู่ 2 แหล่ง คือ ที่เรียกว่าแผนของจังหวัด ซึ่งมี 4 แผนงานหลักเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาวิจัย การเฝ้าระวังป้องกัน การฟื้นฟูบำบัด และการสร้างจิตสำนึก หลังจากที่มีชุมชนมีความพร้อม กองทุนสิ่งแวดล้อมจะเป็นกลไกเสริมเท่านั้น โครงการในลักษณะ NGO หรือแม้แต่การให้เงินทุนกับหน่วยราชการต่างๆเป็นการให้การสนับสนุนในลักษณะ Bottom Up ทั้งสิ้น เพราะว่าทุกโครงการที่เสนอไปยังกองทุนสิ่งแวดล้อม ท้องถิ่นจะเป็นคนคิดและเสนอมายังกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เช่นการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวม กระทรวงฯ จะเปิดโอกาสให้เทศบาลหรือท้องถิ่นเป็นผู้เสนอ ซึ่งก่อนหน้านี้ภาครัฐจะเป็นผู้สร้างระบบต่างๆให้ท้องถิ่น

เจ้าหน้าที่จากกระทรวงมหาดไทย

รู้สึกจะมีปัญหาเรื่องเงินทุน คือ อยากจะให้ใช้ประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดินมากกว่า เนื่องจากตอนนี้เรามีการกระจายเม็ดเงินลงไปเร็วมาก ภายในปี 2549 บอกไว้ว่าร้อยละ 35 ของรายได้ประเทศถึงแก่อำเภอลำดับแรก (ร้อยละ 35 กระจายลงสู่ระดับอำเภอ) กระจายลงไป ความสามารถของท้องถิ่นยังเป็นปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการเม็ดเงิน จึงมีหลักการว่าในท้องถิ่นต้องมีแผนงาน โครงการยุทธศาสตร์ 5 ปี เราเห็นว่า เช่น อบต. ต้องเป็นรูปแบบของประชาคมด้วย ต้องสะท้อนแผนงานโครงการต่างๆ ขึ้นมา

สรุปผลการสัมมนาและปิดประชุม: ดร. อุทัย ดุลยเกษม

สรุปผลการสัมมนา: ดร. อุทัย ดุลยเกษม

สิ่งที่ถอดสรุปออกมาจาก 5 องค์การ และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเกี่ยวกับกองทุนเพื่อพัฒนาชุมชน สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของกองทุน

1. เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนสามารถฟื้นฟู ส่งเสริม จัดการและใช้ประโยชน์จากกองทุนชุมชน
2. เพื่อสนับสนุนสมาชิกชุมชนในลักษณะสังคมสงเคราะห์

คำนิยามศัพท์

ชุมชน มีความหมายว่า เขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย เช่น ตำบล หมู่บ้าน

ทุนชุมชน ความหมายคือ ในทุกชุมชนจะมีทุนอยู่ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศน์ เช่น พื้นดิน ป่า ฝืนน้ำ ทุนทางด้านสังคม วัฒนธรรม ทุนด้านสติปัญญา ทุนด้านการเงิน

การนำทุนเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต้องดูศักยภาพของชุมชน คือ สมาชิกชุมชนและศักยภาพของแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน ควรมีทุนเดิมแค่ไหน เมื่อทุนดังกล่าวเริ่มหมดลง แหล่งทุนส่วนใหญ่จึงมุ่งไปสู่กองทุนของรัฐ แต่ต้องดึงเงินจากภาคธุรกิจเข้ามาใส่กองทุนด้วย เพราะเป็นผู้ใช้สมบัติสาธารณะมาก เป็นต้น

รูปแบบของการสนับสนุน รูปแบบคือ การให้เปล่า การให้ยืม และทุนหมุนเวียน

การบริหารจัดการ ควรให้มีภาคีที่เกี่ยวข้อง ให้มีการจัดการแบบมีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบ (Accountability) กระจายความรับผิดชอบ ไม่ควรอยู่แต่ในส่วนกลาง ไม่ควรให้เป็นราชการมากเกินไป และควรจะทำ Networking เครือข่ายกับกองทุนอื่น ควรจะมีการประสานมากกว่าที่จะทำซ้ำ

การพิจารณาให้ทุน ไม่ควรจะมีมาตรฐานเดียว เพราะปัญหาแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน

การติดตามประเมินผล ควรจะมีทั้งภายในและภายนอก และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมด้วย

ลักษณะกองทุน ควรมีลักษณะต่อเนื่องยืนยาวพอสมควร

วิสัยทัศน์ กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน ควรจะเป็นไปตามเครื่องมือในลักษณะนวัตกรรม ไม่ใช่ตั้งกองทุนขึ้นมาเพื่อเพิ่มเม็ดเงิน ต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาประเทศชาติในลักษณะที่เป็นประชาคมมากกว่าที่มุ่งให้รัฐดำเนินการอย่างเดียว

ข้อพิจารณาของกองทุนต่างๆที่มีอยู่กว่า 100 กองทุน คือ กองทุนอาจจะรวมกัน จัด Grouping ว่ากองทุนทั้งหลายรวมกันได้ไหม อันไหนอยู่โดดเดี่ยวก็ให้อยู่ไป แต่ว่าทั้งสองแบบควรขยายขอบเขตการให้ทุนสนับสนุนที่ครอบคลุมการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกแต่ละชุมชนในภาพรวมเข้ามาด้วย ไม่ใช่มุ่งไปในทางการสร้างภาพอย่างเดียว

อาจารย์บัณฑิต อ่อนคำ: กล่าวสรุปและปิดการประชุม

คุณในแง่การวิเคราะห์ที่ออกไปจากกรอบของนักวิจัยและพัฒนาจากกรณีศึกษา ซึ่งได้กรอบอะไรหลายๆอย่าง รวมทั้งบริบทและแนวความคิดต่างๆคิดว่านักวิจัยจะนำไปปรับปรุงการเขียนรายงานสุดท้ายให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและส่งให้ สกว. ต่อไป แต่ในกรณีศึกษาแต่ละองค์การจะต้องให้องค์กรที่ศึกษาชุมชนเพื่อปรับปรุงให้ถูกต้อง

ในนามของคณะวิจัย ขอขอบคุณทุกท่านที่ช่วยให้คิดรอบคอบขึ้นกว่าเดิมและผลคงจะเป็นประโยชน์ ซึ่งได้จากการพูดคุยเชิงนโยบาย เชิงวิชาการ และจากผู้นำชุมชน รวมทั้งการบริหารด้วย แม้ว่าตอนแรกจะเน้นการบริหาร ในที่สุดก็โยงไปทั้งหมด

ขอขอบคุณมากและขอปิดการประชุม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการระบบและกลไกการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพัฒนา
วันที่ 8 ธันวาคม 2543 ห้องประชุม 305 อาคารศศปัฐศาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน
1. คร.สีลาภรณ์ บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. คุณไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
3. คุณสิน ลีอ้วน	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
4. คุณพรณทิพย์ เพชรมาก	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
5. นายแก้ว กันทวงศ์	ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน
6. นายสุนทร วงศ์จอมพร	ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน
7. คุณสมภพ พร้อมพ้อชื่นบุญ	มูลนิธิชุมชนเมือง
8. รศ.ปาริชาติ วลัยเสถียร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ	สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
10. คุณเสาวนิจ รัตนวิจิตร	สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
11. คุณกุลชีพ วรพงษ์	สถาบันพัฒนาการเมือง
12. นริลักษณ์ ปัทมทัตต์	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์
13. อาจารย์รศยา จันทรเทียร	มูลนิธิสืบนาเคเสถียร
14. คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์	กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม
15. คุณนฤมล ลิ้ม	มูลนิธิวิเทศพัฒนา
16. คุณเชษฐา มั่นคง	มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.)
17. คุณกนกวรรณ ระลึก	มูลนิธิดวงประทีป
18. คุณปราณี เกลียววิวัฒน์	มูลนิธิผู้หญิง
19. คุณช่อทิพย์ ชัยชาญ	มูลนิธิผู้หญิง
20. คุณวีระชัย ถิระฉันทชาติ	มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ
21. คุณเรวดี นินภานุวัฒน์	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
22. คุณสินี จักรธรานนท์	องค์กรโอซาก้า
23. คุณฉวีวรรณ ภูวสิทธิเกษ	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
24. คุณวรรณภา แก้วชาติ	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
25. คุณปริดา ชัยเชื้อ	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
26. คุณวัลลภ พริ้งพวงย์	สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง
27. คุณทวีป บุตรโพธิ์	กองพัฒนาสังคม กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
28. คุณบัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ	มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์
29. คุณสุรพล มุลดา	สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
30. คุณสุรชัย รักษาชาติ	สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
31. คุณสุวรรณา จันทรไพฑูรย์	สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
32. คุณวรรณภา มุลคำ	สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

33. คุณธีรพัฒน์ คำนวนทิพย์	สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
34. คุณวาสนา ปิ่นโนร์	สพอท
35. คุณไกร คำวิพัฒน์โชติ	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
36. นายสันติภาพ จินดาแสง	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
37. คุณสุชาติ ศิริวัฒน์	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
38. นายวิชัย รูปทำดี	คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
39. คุณวุฒิพันธ์ สถิตย์ถาวร	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
40. คุณศรีวัฒนา ธีระเผ่าพงษ์	สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
41. คุณมานพ ผิวเกลี้ยง	ศูนย์สังคมพัฒนากรุงเทพฯ
42. Dulcey Sirepkins	University of Michigan
43. แพทย์หญิงอรพรรณ เมธาคิลกกุล	สำนักงานอชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ร.พ.ราชวิถี
44. คร.อุทัย คลยเกษม	ที่ปรึกษาโครงการ
45. ผศ.บัณฑิต อ่อนคำ	ที่ปรึกษาโครงการ
46. รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์	หัวหน้าโครงการ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ
47. อาจารย์จตุรงค์ บุญญะรัตนสุนทร	นักวิจัย
48. คุณเบญจมาศ ศิริภัทร	นักวิจัย
49. คุณนาถฤดี นาครวาจา	นักวิจัย
50. คุณสังคม คุณคณากรสกุล	นักวิจัย
51. คุณนาถฤดี นาครวาจา	นักวิจัย
52. นายประภาส แสนสิงห์	นักวิจัย